

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Marcela KOŽICHOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta
katedra primární pedagogiky

**Jazykové dovednosti v předškolním
věku a jejich rozvíjení**

**Language Skills in Preschool Age and
their Development**

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Simona Pišlová, Dr.

Autor diplomové práce: Bc. Marcela Kožichová

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: listopad 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Jazykové dovednosti v předškolním věku a jejich rozvíjení“ vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s trvalým uložením práce v databázi Theses.

V Praze dne 28. 11. 2013

Podpis:

Děkuji PaedDr. Simoně Pišlové, Dr. za vstřícnost a ochotu, cenné rady a připomínky při zpracování této diplomové práce.

ANOTACE

Jazyková výchova prolíná všemi činnostmi v mateřské škole. V teoretické části své diplomové práce se věnuji rozvíjení jazykových dovedností předškolních dětí. Vývoji řeči a jazyka u předškolních dětí, jak v rodině, tak v mateřské škole. Správnému rozvoji řeči ve všech jazykových rovinách. Zabývám se zpracováním jazykové výchovy v současném kurikulu předškolní výchovy, jazykovými kompetencemi, které by mělo předškolní dítě zvládnout před odchodem do základní školy. Objasňuji terminologii jazykové výchovy a rozvoje předčtenářských dovedností jako její součásti, dále zdůvodňuji důležitost této výchovy před tím, než se dítě učí číst. Kladu důraz na seznamování dětí s knihou, na správný mluvní vzor učitelky v mateřské škole. V závěru své práce se zabývám poruchami řeči a poruchou učení dyslexií.

V praktické části své diplomové práce ukazuji vytvořený projekt rozvoje jazykové výchovy, který prolíná činnostmi řízenými i volnými v mateřské škole. V projektu chci ukázat, jak jsem prakticky rozvíjela jazykové a předčtenářské dovednosti u dětí před odchodem do základní školy.

Klíčová slova

předškolní věk, jazyk, řeč, mateřská škola, rodina, jazykové dovednosti, vzdělávací projekt

ANNOTATION

Language education permeates all nursery school activities. Theoretical part of this thesis is devoted into three parts: developing the language skills of preschool children, speech and language development in preschool children at home and in the nursery school, the proper development of speech at all language levels. I deal with the processing of language education in the current curriculum for preschool education, language competence, which should preschool child handle before attending primary school. I clarify the terminology, language education and the development of pre-reading skills, I give reasons for the importance of education before a child learns to read. I emphasize to familiarizing children with the book, the correct speech pattern of nursery school teachers. At the end of my work I deal with speech and learning disability dyslexia. In the practical part of my thesis I demonstrate created project of the development of language education which permeates controlled and free activities in a nursery school. In the project I want to show you how I have practically developed language and pre-reading skills of children before attending primary school.

Key words

Preschool Age, Language, Speech, Nursery School, Family, Language Skills, Educational Project

Obsah

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ JAZYK A ŘEČ	10
1.1. Jazyk a řeč	10
1.2. Rodina	11
1.2.1. Vývoj řeči dítěte.....	13
1.3. Mateřská škola.....	14
2. JAZYKOVÁ VÝCHOVA V SOUČASNÉ PODOBĚ VZDĚLÁVÁNÍ	16
2.1. Vzdělávání předškolního dítěte z pohledu RVP PV	16
2.2. Význam jazykové výchovy	18
2.3. Vymezení jazykové výchovy v pojetí RVP PV	21
3. ROZVOJ JAZYKOVÝCH DOVEDNOSTÍ U PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ	25
3.1. Jazykové roviny řeči.....	26
3.2. Sluchové vnímání a paměť.....	30
4. VLIV JAZYKOVÝCH DOVEDNOSTÍ U PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE NA ÚSPĚŠNOST V ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	33
4.1. Školní zralost a připravenost.....	34
4.2. Jazyková připravenost.....	37
5. JAZYKOVÝ VZOR UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY A JEHO VLIV NA DÍTĚ.....	38
6. KNIHA A ROZVOJ PŘEDČTENÁŘSKÝCH DOVEDNOSTÍ JAKO SOUČÁST JAZYKOVÉ VÝCHOVY V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	39
7. PORUCHY ŘEČI A PORUCHA UČENÍ DYSLEXIE.....	41
7.1. Poruchy řeči.....	41
7.2. Porucha učení dyslexie.....	42
PRAKTICKÁ ČÁST	44
Cíl, dílčí úkoly.....	44
Výzkumné metody	45
Výzkumný vzorek a jeho charakteristika	45
Projekt	46

Projekt „NEŽ SI PŘEČTU PRVNÍ KNÍŽKU	48
PRAKTICKÁ ČÁST PROJEKTU.....	54
Interpretace výsledků	91
Shrnutí výsledků výzkumu.....	94
Diskuze.....	95
Závěr	96
Použitá literatura a prameny	97
Seznam příloh	101

Úvod

Jazyk a řeč má nezastupitelnou funkci v našem životě. Jazyk nám umožňuje vyjádřit své představy, názory a postoje. Je to prostředek komunikace, dorozumívání mezi lidmi, prostředek myšlení. Proto je velmi důležité, aby každý rozvíjel své jazykové dovednosti již od dětství. Žijeme v době komunikace, v době, kdy se nikdo z nás bez řeči a komunikace neobejde. Aby dítě v lidské společnosti uspělo, musí být schopno komunikovat s ostatními dětmi a lidmi kolem sebe. Pro dítě je základem komunikace jeho rodina, příbuzní a kamarádi. Pro dítě je důležitý správný mluvní vzor dospělého. Později vstupuje dítě do mateřské školy a pak do základní školy. K tomu, aby se dítě ve škole cítilo dobře a také se bez obtíží uplatnilo, potřebuje určitou vybavenost, která mu podle Evy Opravilové (1996) přechod od nezávazné činnosti zlatého věku dětství k systematickému vzdělávání ve škole usnadní. Podaří-li se včas žádoucí schopnosti rozvinout a naučit dítě potřebné dovednosti uplatňovat, zvykne si využívat svých konkrétních zkušeností, samostatně se vyjadřovat a komunikovat tak, aby mu druzí porozuměli. Vstup do školy se tak stane příjemným vykročením na dlouhou, dobrodružnou a náročnou cestu za poznáním.

Ve své práci se budu zabývat tématem rozvoje jazykových dovedností dítěte v předškolním věku. Ve věku, kdy se řeč rozvíjí ve všech jazykových rovinách.

V první části práce budu rozpracovávat tato témata:

- jaký vliv má na řeč a jazyk dítěte rodina a mateřská škola,
- jak je dítě vzděláváno z pohledu RVP PV
- jaký význam má jazyková výchova v předškolním věku.

Dále budu psát o vlivu, který mají jazykové dovednosti na úspěšnost dítěte v základní škole, správným jazykovým vzorem učitelky, vlivem knih na rozvoj předčtenářské gramotnosti a na konci této práce chci poskytnout pohled na poruchy řeči a poruchu učení-dyslexii.

V empirické části chci ukázat konkrétní projekt na rozvoj jazykových dovedností a předčtenářské gramotnosti v mateřské škole. Plánuji využít kvalitativní výzkumné šetření. Pro ilustraci uvedu rozhovor s učitelkou 1. třídy základní školy o důležitosti rozvoje jazykových kompetencí před vstupem dětí do základní školy a knihovnicí městské knihovny. Dále chci zařadit výsledky dotazníkové metody pro rodiče dětí.

TEORETICKÁ ČÁST

1. PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ JAZYK A ŘEČ

1.1. Jazyk a řeč

„Dítě se neptá proto, že by nevědělo a vědět chtělo, dítě se ptá přesto, že ví, ale proto, že chce uvést do běhu mechanismu řeči.“

Miroslav Horníček

„V komunikačním procesu je potřeba dorozumívacího prostředku, nástroje, bez kterého není možná komunikace, a to je jazyk. Málokterá schopnost člověka je tak samozřejmá - a zároveň tajuplná -, jako je schopnost dítěte naučit se jazyk a tímto jazykem komunikovat. Ačkoliv osvojování jazyka dětmi je předmětem psychologického a lingvistického bádání již po dobu více než sto let, ani dnes není tento proces dokonale objasněn.“ (Průcha, 2011, s. 7)

V příslušné odborné literatuře se uvádí: Jazyk umožňuje člověku komunikaci se sebou samým i s druhými lidmi. Pomáhá mu přecházet z daného okamžiku do minulosti, budoucnosti, ale i do jiných světů. Každý jazyk používá určité dohodnuté znaky, které se rozvíjely a rozvíjejí v čase a v prostředí, v němž se jazyk užíval a užívá. Jazyk umožňuje člověku myslet a na abstraktní úrovni prožívat hypotetické a imaginární myšlenky, prožívat je působivě, hluboce a reproduktivním způsobem. Mezi běžné vyjadřovací prostředky jazyka řadíme mluvení – mluvu, naslouchání – poslech, čtení a psaní. (Bruceová, 1996)

Komunikujeme mezi sebou řečí. Řeč je dána pouze člověku. Pomocí řeči vyslovujeme svoje myšlenky, pocity, emoce, nálady, svůj postoj a své rozpoložení. „Řeč byla vždycky pojímána jako něco mimořádného, vzácného, posvátného, božského.“ (Matějček, 1994, s. 94)

Podle Jiřiny Klenkové (2006) i když v komunikaci hraje hlavní roli verbální projev, dorozumíváme se i jinými prostředky. Podstatnou část sebevyjádření nesou prostředky neverbální komunikace.

Do skupiny verbální (slovní) komunikace spadají všechny komunikační procesy, které se realizují za pomoci mluvené nebo psané řeči. Slova (verbální komunikace) však nejsou jediným sdělovacím prostředkem, při komunikaci využíváme i mimoslovní prostředky. Jedná se o neverbální komunikaci (nonverbální, neslovní, mimoslovní), která v sobě zahrnuje veškeré dorozumívací prostředky neslovní podstaty. Zahrnuje širokou oblast toho, co signalizujeme beze slov či spolu se slovy jako doprovod slovní komunikace. Neverbálně komunikujeme gesty: pohyby hlavou a dalšími pohyby těla, postojem těla, výrazy tváře (mimikou), pohledy očí, tělesným kontaktem, tónem či silou hlasu a dalšími aspekty řeči.

Základní rozdíl mezi verbální a neverbální komunikací je ten, že verbální komunikace ve své ústní podobě je vždy doprovázena komunikací neverbální, neverbální komunikace se může uskutečňovat samostatně, tj. bez verbální komunikace, kterou v tom okamžiku supluje. Neverbální komunikace v porovnání s komunikací verbální se využívá více při vyjadřování emocí, vůle, postojů, než k přenosu výsledků myšlenkových operací.

Řeč je činnost člověka spočívající v dorozumění s ostatními lidmi, ve vyjadřování a předávání myšlenek prostřednictvím různých jazyků. Řeč je proces používání jazyka. (Šrámková, Hůrková-Novotná, 1984)

Podle Věry Tomické (2004) lze řeč definovat jako biologickou vlastnost člověka, systém, kterým lze přenášet informace pomocí jazyka. Jazyk pak představuje jev společenský, náleží určité etnické jednotce. Řeč je nejdokonalejší schopnost člověka. Její pomocí se dorozumíváme, vzděláváme, zařazujeme do společnosti.

1.2. Rodina

Řeč dítě slyší již v prenatálním období u své matky v děloze. Proto po narození pozná rytmus jejího hlasu, který ho uklidňuje a dodává mu pocit jistoty. Řeč se u dítěte začíná rozvíjet hned po narození, a to nasloucháním.

„Matka mluví (či by měla mluvit) k dítěti dříve, než dítě může rozumět.“ (Brierley, 1994, s. 52)

„Malé dítě poznává svět nejprve pouze přímo, pohledem a dotekem, velmi brzy však přibývá poznání vedené slovním výkladem.“ (Krčmová, Richterová, 1987, s. 7)

Primární rozvoj řeči dítěte začíná v rodině. Než dítě začne chodit do mateřské školy, má největší vliv na rozvoj jeho řeči rodina, kde získává první zkušenosti. Rodinné prostředí formuje vývoj jazykových a komunikačních kompetencí dětí jako nejvýraznější faktor.

Ve fungující rodině se děti učí prostřednictvím přirozených sociálních kontaktů. V průběhu rozhovorů a jednání mezi členy rodiny děti zaznamenávají zájmy, postoje, názory a hodnoty, které jim nemusí být zvláště vysvětlovány. Jednotliví členové si vzájemně kladou otázky, diskutují o problémech. (Opravilová, 2003, 2011)

Velmi závisí na sociokulturní úrovni rodiny, jaké má dítě v rodině místo a jak je pro ně podnětná, jak ho rozvíjí, jaký se v ní používá výchovný styl, jaké má mluvní vzory ze strany rodičů a ostatních členů rodiny. Velmi záleží na tom, jak se rodiče dítěti věnují, kolik času s nimi tráví a v jakém prostředí dítě vyrůstá. Zda se jedná o stabilní a emocionálně harmonické prostředí rodiny.

Podle Marie Vágnerové (2000, s. 55) **„je rozvoj řeči závislý na stimulaci**, tj. možnost slyšet v dostatečné míře mluvený projev, ale i na specifickém chování matky, event. dalších lidí v rodině. Dospělí mohou stimulovat a motivovat řečový vývoj dítěte pozitivní zpětnou vazbou, oceněním jeho pokusů úsměvem, projevem radosti apod. Pro dítě má velký význam, když matka už v raném dětství, ve fázi předřečového vývoje, akceptuje dětské žvatlání jako smysluplné. I v oblasti řečového vývoje se objevuje mechanismus „matka-zrcadlo“, kdy matka napodobuje projev dítěte, a zprostředkuje mu tak velmi specifickou zpětnou vazbu. Dítě se za těchto okolností snáze učí. Z toho vyplývá, že rodiče a další členové rodiny jsou pro dítě vzorem, aby se naučilo postupně porozumět řeči, rozvíjela se mu slovní zásoba, jsou pro dítě modelem komunikace a zdrojem informací. Jak se rodiče k dítěti chovají, jak s ním komunikují, jak se mu věnují, tak u dítěte vytváří jazykový vzor pro řeč a komunikaci, která je nezbytná pro jeho další řečový rozvoj.“

„Každé dítě vyrůstající v normálních podmínkách rodiny či náhradního prostředí se naučí mluvit a rozumět mluvené řeči jiných osob. Tento fenomén je přítomen ve všech zemích, kulturách, jazycích a opakuje se v každé nové generaci již od doby, kdy se vyvinul Homo sapiens obdařený počáteční řečovou dovedností. Schopnost osvojovat si

složitý systém symbolů, jakým je lidská řeč, je v běžném chápání něčím tak samozřejmým a zdánlivě snadným jako to, že se dítě naučí chodit nebo jíst.“ (Průcha, 2011, s. 9)

Z výše zmíněného vyplývá, že pokud je zdravé dítě vhodně stimulováno, jeho řeč se vyvíjí, jak by měla. Rodina, která je pro dítě podnětná rozvíjí dítě přirozeně a spontánně. Eva Opravilová uvádí navíc oproti jiným autorům, jak důležitý je u dítěte přirozený sociální kontakt mezi členy jeho rodiny. Velmi důležité jsou běžné každodenní rozhovory mezi nimi o běžných věcech. Tyto rozhovory posilují mezi členy rodiny a dítětem vzájemné sociální pouto.

1.2.1. Vývoj řeči dítěte

Prenatální vývoj

Dítě dlouho před narozením vnímá tlukot matčina srdce, ale přes břišní stěnu i různé zvuky z okolního světa, melodie a jejich rytmus.

Období křiku

Po narození dítě většinou pláče, ale také někdy kýchne – tím se uvedou do funkce plíce. Novorozenec má vrozenou schopnost odlišit lidskou řeč od jiných zvuků. Na řeč reaguje živěji a hlavně jinak než na ostatní zvuky.

Žvatlání pudové

I malí kojenci vydávají zvuky. Jde o náhodné nastavení mluvidel současně s tvořením hlasu – „slabiky“ nejčastěji obsahují hlásky PBM a TD, které se tvoří pomocí rtů a nekomplikovanými pohyby jazyka, nebo hlásku H, která je téměř totožná s prostým tvořením hlasu.

Žvatlání napodobivé

Jak se zdokonaluje vnímání a schopnost používat svaly obličeje, tak se škála slabik rozšiřuje a jejich kombinace se stále více začíná podobat slovům. Dítě začíná řeči rozumět a reaguje na ni.

První slovo

Většinou se objeví v době, kdy dítě začíná chodit. Souvisí to s dozráváním nervových drah, které řídí motoriku – mluvení je závislé na pohybových schopnostech. Dítě spojí věc nebo situaci se zvukem slova a pojmenuje ji (*ham, tutu*).

První věta

Bývá většinou kombinací jednoduchých slov a přírodních zvuků (*mámo ham, tůtů tam*).

Slovní zásoba

Postupně se rozšiřuje. Slovo, kterým dítě rozumí (*pasivní slovní zásoba*), je samozřejmě nesrovnatelně více než těch, která používá (*aktivní slovní zásoba*).

Období otázek

Období otázek se objeví obvykle mezi třetím a čtvrtým rokem a je velmi náročné (*Co je to? A proč?*) – neustávající otázky nevedou ani tak k rozšíření slovní zásoby či znalostí, jako spíš ke snaze si popovídat, vyzkoušet sociální funkci řeči. Toto období je pro dítě a jeho rozvoj řeči velmi důležité.

Vývoj výslovnosti

Vývoj výslovnosti se sleduje zhruba od tří let. Pokud je ale dítěti rozumět a nešlape si výrazně na jazyk, stačí, když se začneme zajímat o výslovnost až po čtvrtém roce. Výslovnost je přesně ta oblast řeči, kde lze pomocí jednoduchých postupů poměrně snadno předejít dlouhé řadě potíží. (Kutálková, 2011)

1.3. Mateřská škola

Sekundární rozvoj řeči nastává asi po 3. roce – některé děti nejdou do mateřské školy, jiné až na poslední rok, další vůbec. „Předškolní věk je pro rozvoj řeči velmi významné období. Kolem čtvrtého roku dítě obvykle užívá všechny slovní druhy, diferencuje jednotné a množné číslo. Do konce předškolního věku aktivní slovní zásoba vzrůstá zhruba na trojnásobek (z přibližně 1000 slov na 2500 až 3000 slov). Dítě mluví ve větách a souvětích. Pasivní slovník je však mnohem širší a odhaduje se na několik tisíc slov. V dětském slovníku jsou zastoupeny všechny slovní druhy.“ (Nádvorníková, 2011, s. 98.)

V mateřské škole se dítěti dostává mnoho nových podnětů od svých vrstevníků a učitelů. Je zde nové prostředí, které ho motivuje k dalšímu rozvoji. Říčan (2004) Předškolní děti mezi sebou mluví, ale je to rozhovor, který se často skládá fakticky z monologů. Jedno dítě čeká, až druhé domluví, ale neodpovídá (nebylo ostatně tázáno), mluví o něčem jiném. Jde o tzv. *egocentrickou řeč*.

Podle Hany Nádvorníkové (2011) je řeč významným psychickým procesem nejen z hlediska kognitivního vývoje, ale i základem sociálních vazeb, které nás provázejí po celý život.

Eva Svobodová (2010) uvádí, že rozhovor mezi učitelkou a dítětem se odehrává v rovině vztahové komunikace. Učitelka projevuje zájem o to, co dítě prožívá a co ho zajímá, podává mu informaci, že chápe jeho radost, že jsou si spolu blízcí, mají podobné zážitky. Na základě prožitků vzniká vztah, který je podmínkou pro další spolupráci.

Podle Anny Kucharské a Daniely Švancarové (2003) si v průběhu socializace osvojujeme společenské formy chování, **učíme se mateřskému jazyku**, získáváme poznatky, kterých lidstvo dosáhlo v průběhu svého vývoje, budujeme si kulturní návyky.

V tomto dlouhodobém procesu se postupně člověk začleňuje do jednotlivých sociálních skupin (rodina, mateřská škola, základní škola...). Ty se pak stávají místem, v němž socializace probíhá, kde dochází k sociální interakci (dítě navazuje např. nové vztahy s dětmi a učitelkami v mateřské škole), komunikaci (mluví s nimi, reaguje na ně...) a sociálnímu učení (jak spolupracovat s dětmi, jak se chovat k učitelce).

Mateřská škola při jazykové výchově nejen rozvíjí přirozené komunikační schopnosti a zájmy dětí, ale také vyrovnává jazykové vlivy okolí, v němž dítě roste. K těm patří běžné odchylky od spisovného jazyka.

Slovní zásoba běžně mluveného jazyka obsahuje mnohé výrazy, které nepokládáme za spisovné, i když jsou obecně srozumitelné. Ve styku se spisovným prostředím poznává dítě i odpovídající výrazy spisovné a získává tak základy pro chápání stylových rozdílů ve vyjadřování (rozdíl běžného a spisovného vyjádření). Toto chápání musejí dospělí v okolí dítěte rozvíjet. Významná je tu role učitelky mateřské školy, která má v této oblasti nejen dostatečné odborné vzdělání, ale i praktické zkušenosti. (Krčmová, Richterová, 1987)

Podle Marie Vágnerové (2000) se nápodobou děti učí i gramatická pravidla. Mladší předškoláci ještě užívají gramatická pravidla rigidně a dělají v nich chyby, které svědčí pro relativně pomalý rozvoj jazykového citu.

Shrňme tedy, mateřská škola předškolní dítě vzdělává, řeč je u dítěte rozvíjena záměrně a promyšleně. Učitelka, na dítě mluví, ptá se ho, dává mu další nové podněty k řeči. Dítě vede rozhovory s dalšími dětmi, hledá si nové kamarády, se kterými si hraje. Při hře si děti povídají o tom, co je zajímá a baví. Většinou všechny děti, které jsou z počátku v kolektivu nemluvné a nechtějí vést s nikým rozhovor, třeba z důvodu studu nebo prvotního nezájmu, začnou později běžně komunikovat s ostatními. Zpočátku pouze ostatní pozorují a poslouchají.

2. JAZYKOVÁ VÝCHOVA V SOUČASNÉ PODOBĚ VZDĚLÁVÁNÍ

2.1. Vzdělávání předškolního dítěte z pohledu RVP PV

Předškolní vzdělávání je zakotveno na dvou úrovních - na úrovni státní a školní. Státní úroveň předškolního vzdělávání představuje Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha (2001) a na úrovni školní je to Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2004), který je řízen požadavky a pokyny MŠMT.

Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek, tj. vymezuje hlavní vzdělávací oblasti, obsahy a prostředky vzdělávání. Rámcově vzdělávací programy vymezují závazné rámce (požadavky, podmínky a pravidla) institucionálního vzdělávání pro jednotlivé vzdělávací etapy a jsou tedy výchozím dokumentem pro tvorbu vlastních školních vzdělávacích programů.

Školní úroveň představují *školní vzdělávací programy* (dále ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na konkrétních školách. ŠVP je tedy povinna vypracovávat každá škola dle zásad stanovených RVP. Dále mohou být na této úrovni vytvářeny také tzv. *Třídní vzdělávací programy* (TVP), které vypracovávají pedagogové na základě školních vzdělávacích programů, dle individuálních možností a potřeb vzdělávaných

dětí a podmínek konkrétní třídy. Všechny uvedené dokumenty jsou přitom veřejně přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost (RVP PV, 2004)

Vzdělávání v dnešní mateřské škole, jejíž kurikulum vychází z Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, stanovuje hlavní principy ve vzdělávání dítěte a snaží se naplňovat úkoly a cíle, které jsou zde formulovány.

V osobnostně orientovaném modelu je mateřská škola chápána jako přirozený most pro přechod od nezávazného zlatého věku dětství k systematickému vzdělávání. K tomu, aby přechod po tomto mostě byl plynulý, potřebuje dítě určitou vybavenost. Celé předškolní období k ní přispívá především tím, že dítěti dává příležitost hrát si, samostatně a tvořivě jednat, řešit různé praktické úkoly, respektovat pravidla, naslouchat druhým a srozumitelně se vyjadřovat. (Oprailová, 2003, 2011)

RVP PV vymezuje hlavní požadavky a podmínky pro institucionální vzdělávání předškolních dětí. Na prvním místě tohoto programu je kladen důraz na akceptaci vývojových specifíků dětí předškolního věku s ohledem na každého jedince, jeho individuální možnosti a potřeby.

Součástí vzdělávacího působení v každé etapě vývoje dítěte, je příprava na další životní období. Velmi se klade důraz na individuální přístup k dítěti a alternativnost v jeho výchově a vzdělávání.

Hlavní cíle a obsah vzdělávání předškolního dítěte v mateřské škole jsou formulovány v *Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání*.

Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV, 2004) – je dokument platný pro vzdělávání předškolního dítěte v mateřské škole a vymezuje tak závazné rámce vzdělávání pro předškolní věk. Je to dokument celostátně závazný pro edukační oblast v mateřské škole.

Vzdělávací nabídka RVP PV představuje souhrn praktických a intelektových činností, vhodných k naplňování cílů a dosahování výstupů předškolního vzdělávání.

Na základě nového školského zákona (č. 561/2004 Sb.)¹ se stává předškolní vzdělávání legitimní součástí vzdělávacího systému jako jeho počáteční stupeň a mateřská škola je

¹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání (školský zákon)

tímto legislativně zakotvena v rámci vzdělávací soustavy jako druh školy, jež se řídí obdobnými pravidly jako školy ostatních vzdělávacích stupňů.

„Opatřením ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy byl pak s účinností od 1. 3. 2005 vydán Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, podle něhož si mateřské školy (vzdělávací instituce) zařazené do sítě škol a školských zařízení byly povinny nejpozději do 1. září 2007 vypracovat vlastní školní vzdělávací programy a pracovat v souladu s principy stanovenými RVP PV, přičemž RVP PV je směrodatný nejen pro školy a jejich pedagogy, ale také pro zřizovatele vzdělávacích institucí a jejich odborné a sociální partnery.“ Školní vzdělávací program je dokumentem veřejným a jako takový je přístupný České školní inspekci a měl by být přístupný i odborné a laické veřejnosti. (Manuál k přípravě školního vzdělávacího programu mateřské školy, 2005, s. 18)

Mateřská škola svým vzděláváním připravuje dítě na další vzdělávání a vstup do základní školy. Stává se tak, dalším prostředím v životě dítěte. Předností předškolního vzdělávání v mateřské škole je odborné vedení dětí a vytváření vhodných podmínek pro jejich rozvoj a vzdělávání. Pomáhá vyrovnávat nedostatky vývoje dítěte před vstupem do základní školy.

2.2. Význam jazykové výchovy

Předškolní výchova je u nás zatím nepovinná, ale je velmi důležité, aby pokud možno většina dětí než nastoupí do základní školy, chodila do mateřské školy alespoň poslední rok.

Podle Anny Kucharské a Daniely Švancarové (2004) je již dítě v předškolním období, každé samozřejmě v jinou dobu, vývojově připraveno na navazování vztahů mimo rodinu a osvojování sociálních rolí v širším společenském prostředí. Mateřská škola je tedy vývojovou potřebou předškoláka. Autorky uvádí, že pokud bychom srovnávali děti, které nastupují do školy přímo z rodiny a které docházely do mateřské školy, tak bychom zjistili, že se nebudou lišit v úrovni schopností, vědomostí a některých dovedností. Budou se ale lišit v sociální zkušenosti a sociální zdatnosti, v úrovni osvojených sociálních návyků (**komunikace**, spolupráce aj.).

V některých případech se děti, které přicházejí do základní školy z rodiny, mohou jevit i jako sociálně nezralé, což bývá jeden z důvodů doporučení odkladu školní docházky. Tyto děti mohou mít větší obtíže při zapojení se do kolektivu třídy, při plnění požadavků, při komunikaci s učitelem.

Mateřská škola je součástí vzdělávací soustavy, a tudíž jazyková výchova je součástí vzdělávání v mateřské škole. Školský zákon nám ukládá dítě v MŠ vzdělávat a jazykově rozvíjet.

Podle Marie Krčmové a Libuše Richterové (1987) je jazyková výchova důležitým článkem cílevědomé, plánovité a všestranné přípravy člověka na život. Dává dítěti bránu k jazyku jako nezastupitelnému prostředku dorozumívání mezi lidmi, umožňuje mu čerpat z bohaté studnice poznatků minulých generací, jež jsou uloženy v textech nesčetných knih, dává mu možnost formulovat vlastní myšlenky, a tím přispívat k rozvíjení lidského poznání.

Jazyková výchova je součástí rozvoje gramotnosti dítěte.

„**Gramotnost** je nejčastěji chápána jako osvojená soustava vědomostí, dovedností a návyků pro čtení a psaní a postojů k nim. I když jsou uvedeny jen čtení a psaní, gramotnost je tvořena čtyřmi složkami komunikace: čtením, psaním, mluvením a nasloucháním. Obsah gramotností se v průběhu lidského vývoje měnil od jednoduchých základních dovedností až po současné požadavky, kdy má člověk textu nejen rozumět, ale i o něm přemýšlet, hodnotit jej a využívat informací v textu obsažených k řešení různých problémů. Všechny složky gramotnosti proto mají mít od počátku svého utváření funkční charakter.“ (Doležalová, 2010. s. 12)

V knize *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání* (Nádvorníková, 2011) autorka uvádí: ...učitelka se musí zaměřit na rozvoj **řečových schopností a dovedností** jak receptivních (naslouchání, chápání, porozumění), tak produktivních (správná výslovnost, rozšiřování slovní zásoby, gramaticky správné a plynulé vyjadřování. Rovněž je třeba vytvářet podmínky pro **rozvoj komunikačních dovedností** verbálních a neverbálních. Významnou roli hraje i **osvojení některých dovedností předcházejících čtení a psaní**.

Komplexnost jazykové výchovy zdůvodňuje Krčmová, Richterová (1987), aby se dítě aktivně naučilo užívat hovorovou formu spisovného jazyka ve všech komunikačních situacích, jež jsou jeho věku přiměřené, předpokládá to dlouhodobou a

cílevědomou práci. Jde o činnosti komplexní: při jakémkoli způsobu rozvíjení jazykových projevů usilujeme o zvyšování kvality všech složek vyjádření – při procvičování výslovnosti jednotlivých slov rozvíjíme nebo upevňujeme i slovní zásobu u dítěte, při rozlišování slovní zásoby neopomíjíme výslovnost a většinou dětem umožňujeme krátkými promluvami procvičit i vyjadřování souvislé, při rozhovorech nebo vyprávění, kde neopomíjíme ani jejich zvukovou stránku a sledujeme stav výslovnosti.

Z toho vyplývá, že učitelka si musí být vědoma toho, že jazyk je celek, v němž není jedna složka důležitější než druhá, že ani v jednotlivé promluvě nemůžeme přeceňovat jednu složku jazyka a druhou opomíjet.

Podle Hany Nádvorníkové (2011) je v předškolním vzdělávání nutné volit integrovaný přístup, tj. spojovat aktivity, v nichž se jednotlivé činnosti přirozeně prolínají.

Jazyková výchova je součástí RVP PV a je velmi nutné o ní uvažovat jako o kontextu ostatních složek vzdělávání a rozvoje dítěte. Není důležité, aby dítě získalo dílčí znalosti, ale aby se jazyková výchova vyváženě a uvážlivě rozvíjela v potřebné kompetenci.

Pro etapu předškolního vzdělávání jsou za klíčové považovány tyto kompetence

(RVP PV, 2004, s. 12): kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální a kompetence činnostní a občanské.

Pro rozvoj jazykové výchovy v předškolním věku je stěžejní komunikativní kompetence. V období předškolního vzdělávání by dítě, které ukončuje tuto vzdělávací etapu, mělo mít podle Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2004, s. 13) osvojené následující komunikativní kompetence: ovládat řeč, hovořit ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřovat své myšlenky, sdělovat, rozumět slyšenému, slovně reagovat a vést smysluplný dialog, dokázat se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.), domlouvat se gesty i slovy, rozlišovat některé symboly, rozumět jejich významu i funkci, v běžných situacích komunikovat bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými, chápat, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou, ovládat dovednosti předcházející čtení a psaní, průběžně rozšiřovat svou slovní zásobu a

aktivně ji používat k dokonalejší komunikaci s okolím, dovést využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.), vědět, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jím učit, mít vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku.

„Cílem jazykové výchovy v předškolním věku je osvojení základů hovorové podoby spisovného jazyka. Před vstupem do základní školy by mělo být dítě schopno vyjádřit se srozumitelně, souvisle a v podstatě správně, a to jak v rozhovoru s dospělým, tak s dítětem. Pasivní znalost hovorového spisovného jazyka (tj. dobré porozumění při vnímání spisovného textu) se pokládá za samozřejmou. Tento obecně stanovený cíl zahrnuje v sobě i základy celkového vyjadřování, jež je důležitou výbavou dítěte pro celý další život. Výchova přitom probíhá ve shodě s přirozeným vývojem dětské řeči.“ (Krčmová, Richterová, 1987, s. 7)

2.3. Vymezení jazykové výchovy v pojetí RVP PV

„Hlavním cílem jazykové a komunikační výchovy je podle RVP PV vytváření **komunikativních kompetencí** dětí.“ (Průcha, 2011, str. 130)

Z biologické oblasti „Dítě a jeho psychika“ vycházejí dílčí vzdělávací cíle neboli záměry pro rozvoj jazykové výchovy dětí v předškolním věku, které učitelka u dětí v mateřské škole podporuje a rozvíjí. Jazyková výchova a činnosti jsou součástí vzdělávací nabídky předškolního vzdělávání a prolínají všemi činnostmi během celého dne.

„Jazyková výchova je nedílnou součástí celého systému výchovy v mateřské škole. Prostupuje všechny činnosti dětí, protože takřka všechny dětské činnosti v kolektivu jsou provázeny jazykovým projevem učitelky, vzájemným dorozumíváním mezi učitelkou a dětmi nebo rozmluvami uvnitř dětského kolektivu.“ (Krčmová, Richterová, 1987, s. 14) Záměry jsou zařazovány do volné hry a řízených činností, kde jsou s dětmi rozvíjeny.

Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a jeho vymezení jazykové a komunikační výchovy (RVP PV, 2004):

Jazyková výchova prolíná všemi pěti oblastmi (Dítě a jeho tělo, Dítě a psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět).

Jazykové výchově nejvíce odpovídá oblast Dítě a jeho psychika a jeho podoblast Jazyk a řeč. Podle Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2004, s. 18) je záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahližení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení. Tato oblast zahrnuje tři „podoblasti“: Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace, Sebepojetí, city a vůle.

K dílčím vzdělávacím cílům v podoblasti Jazyk a řeč (RVP PV, 2004, s. 18-19), které pedagog u dítěte podporuje, patří: rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování), rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu, osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické), osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické).

Vzdělávací nabídkou (RVP PV, 2004, s. 19), kterou pedagog v této podoblasti dítěti nabízí jsou: „artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti, společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, příběhů, vyprávění podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle vlastní fantazie, sdělování slyšeného druhým apod.), komentování zážitků a aktivit, vyřizování vzkazů a zpráv, samostatný slovní projev na určité téma, poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů, vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co zhlédlo, přednes, recitace, dramatizace, zpěv, grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen, prohlížení a „čtení“ knížek, hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování

zvuků, užívání gest, činnosti a příležitosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika).“

Očekávané výstupy (RVP PV, 2004, s. 19) v této vzdělávací oblasti, které by mělo dítě ukončující předškolní vzdělávání zvládat jsou: správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči, pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno, vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách, vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, sledovat řečníka i obsah, ptát se), domluvit se slovy i gesty, improvizovat, porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej ve správných větách), formulovat otázky, odpovídat, hodnotit slovní výkony, slovně reagovat, učit se nová slova a aktivně je používat (ptát se na slova, kterým nerozumí), naučit se zpaměti krátké texty (reprodukovat říkanky, písničky, pohádky, zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu apod.), sledovat a vyprávět příběh, pohádku, popsat situaci (skutečnou, podle obrázku), chápat slovní vtip a humor, sluchově rozlišovat začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech, utvořit jednoduchý rým, poznat a vymyslet jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma, rozlišovat některé obrazné symboly (piktogramy, orientační a dopravní značky, označení nebezpečí apod.) a porozumět jejich významu i jejich komunikativní funkci, sledovat očima zleva doprava, poznat některá písmena a číslice, popř. slova, poznat napsané své jméno, projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu, sledovat divadlo, film, užívat telefon.

Rizika (RVP PV, 2004, s. 20), která ohrožují úspěch vzdělávacích záměrů pedagoga v této vzdělávací oblasti jsou: prostředí komunikačně chudé, omezující běžnou komunikaci mezi dětmi i s dospělými, málo příležitosti k samostatným řečovým projevům dítěte (spontánním i řízeným) a slabá motivace k nim, špatný jazykový vzor, vytváření komunikativních zábran (necitlivé donucování dítěte k hovoru, nerespektování dětského ostychu vedoucí k úzkosti a strachu dítěte), časově a obsahově nepřiměřené využívání audiovizuální, popř. počítačové techniky, nabídka nevhodných programů (nevhodná volba či časté a dlouhodobé sledování pořadů televize, videa apod.), nedostatečná pozornost k rozvoji dovedností předcházejících čtení a psaní, omezený přístup ke knížkám.

Materiál „Konkretizované očekávané výstupy“ doplňuje dokument Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Na stránkách Ministerstva školství se uvádí:

Konkretizované očekávané výstupy RVP PV vycházejí z očekávaných výstupů vzdělávacích oblastí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Svým pojetím nabízejí pedagogům mateřských škol konkrétní podobu očekávaných výstupů, která jim pomůže v orientaci toho, co má dítě na konci předškolního vzdělávání vědět a znát, či jaké má mít dovednosti a postoje. Tento materiál je přílohou revidovaného dokumentu Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a opatřením ministra školství vešel v platnost k 1. 9. 2012.

Konkretizované očekávané výstupy, upřesňují požadavky na jednotlivé očekávané výstupy v podobě činností a příležitostí tak, aby bylo zcela jasné, co by mělo dítě zpravidla na konci předškolního vzdělávání dokázat.

V oblasti Dítě a jeho psychika (oblast psychologická) – podoblast Jazyk a řeč

- Výslovnost, gramatická správnost řeči, porozumění, dorozumívání, vyjadřování

Konkretizované výstupy, které by mělo, dítě na konci předškolního období zvládnout, jsou:

spontánně vyprávět zážitky ze sledování filmových pohádek nebo pohádek z médií, vyslovovat všechny hlásky správně a mluvit zřetelně, gramaticky správně, v přiměřeném tempu, ovládat sílu a intonaci hlasu, znát většinu slov a výrazů běžně používaných v prostředí dítěte (např. sdělit svoje jméno a příjmení, adresu, jména rodičů, sourozenců, kamarádů, učitelek, rozumět většině pojmenování, které se týkají dítěti známých předmětů, popř. znát i některé, které se týkají vzdálenějšího světa), mít přiměřeně bohatou slovní zásobu, dokázat osvojená slova aktivně uplatnit v řeči, používat větší množství slovních obrátů, správně určovat a pojmenovávat věci a jevy ve svém okolí, používat jednoduchá souvětí, vyjádřit myšlenku, nápad, mínění, popsat situaci, událost, vyjádřit svoje pocity, prožitky, dodržovat pravidla konverzace a společenského kontaktu – řečovou kázeň (např. dokázat naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, sledovat řečníka i obsah, dokázat zformulovat otázku, samostatně a smysluplně odpovědět na otázku, umět komentovat zážitky a aktivity, posuzovat slyšené), dorozumět se verbálně i nonverbálně (např. používat gesta, udržet

oční kontakt, reagovat správně na neverbální podněty), sledovat a zachytit hlavní myšlenku příběhu, vyslechnutý příběh převyprávět samostatně, věcně správně, popř. dokázat odhadnout, jak by mohl příběh pokračovat, předat vzkaz, chápat jednoduché hádanky a vtipy, poznat a najít k sobě slova, která se rýmují, doplnit chybějící slovo rýmu, poznat a vyhledat slova protikladného významu (antonyma), podobného významu (synonyma), stejně znějící slovo různého významu (homonyma), rozkládat slova na slabiky, vyčlenit hlásku na počátku a na konci slova, rozlišit krátké a dlouhé samohlásky, znát, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit, vnímat jednoduché písně, rýmy, popěvky v cizím jazyce (viz Příloha č. 2).

3. ROZVOJ JAZYKOVÝCH DOVEDNOSTÍ U PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ

V období předškolního věku od tří až čtyř let do šesti až sedmi let se nejzásadněji vyvíjí řeč a komunikace. Věk nekonečných otázek, dítě hledá samo sebe a své místo ve světě, který ho obklopuje.

Pavel Říčan (2004, s.119), nazývá předškolní věk Kouzelným světem předškoláka a uvádí: „Dále nám imponuje, s jakou dravou zvědavostí si dítě v tomto období vytváří obraz o světě, svůj první „světový názor“, počínaje otázkami o vzniku a smyslu světa a konče nejsoukromější sférou vlastního těla: je to věk *tisícínásobného* „Proč?““

Dítě většinou opouští rodinné zázemí a vstupuje do dětského kolektivu, kde se učí vycházet s druhými dětmi, spolupracovat, společně se smát a najít první přátelství.

Rozvoj řeči má přímou souvislost s rozvojem intelektu, takže stojí za to starat se nejen o výslovnost, ale i o slovní zásobu, schopnosti vyjadřovací, které dovolí nejen se domluvit, ale třeba i prosadit či obhájit svůj názor. (Kutálková, 2011)

3.1. Jazykové roviny řeči

V knize *Školní zralost Co by mělo umět dítě před vstupem do školy* (Bednářová, Šmardová, 2010) je řeč jako komplexní schopnost má složitější strukturu a lze ji rozdělit do několika jazykových rovin:

- foneticko-fonologická
- morfologicko-syntaktická
- lexikálně-sémantická
- pragmatická

Podle Jiřiny Klenkové (2006) se při charakteristice řečového vývoje dítěte využívají poznatky o vývoji jazykových rovin. V ontogenezi řeči se jazykové roviny prolínají, jejich vývoj probíhá v jednotlivých časových úsecích současně.

Foneticko-fonologická rovina – zvuková stránka řeči a výslovnost

Výslovnost

Artikulační obratnost

Jiné (např. narušení plynulosti řeči)

Ve foneticko-fonologické rovině se jedná o **rozlišování hlásek mateřského jazyka a jejich správnou výslovnost** (fonematickou diferenciaci a artikulaci).

Sluchové rozlišování je v úzkém vztahu se správnou výslovností. Dítě v předškolním věku již musí rozlišovat hlásky, ale také poznat rozdíl mezi správným a nesprávným zněním. Nejprve zvládá hlásky lehčí a postupně zvládá hlásky obtížnější. V tomto období je velmi nutné, pokud nemá dítě správnou výslovnost, mu věnovat odbornou péči logopeda, která je zaměřena na odstranění nesprávné výslovnosti.

Dle Dany Tomické (2004) začíná tato rovina nejdříve, již brzy po narození dítěte. Podle některých autorů se do 6. měsíce dítě naučí vyslovovat všechny zvuky samohláskové, některé souhláskové a několik jednoduchých slabik. Zásadním obdobím

je u něj přechod z pudového žvatlání do napodobovacího žvatlání. Od tohoto období mluvíme o vlastním vývoji výslovnosti. Zvuky, které dítě doposud vydávalo, není možné považovat za skutečné hlásky, protože je produkovalo pudově, bez vědomí sluchové a zrakové kontroly. **Vývoj řeči z formální (zvukové) stránky končí okolo pátého roku, nejpozději při vstupu dítěte do školy.** Jako poslední zvládne hlásky, které jsou charakteristickým znakem jeho mateřského jazyka (u nás ř). Vývoj výslovnosti prochází obdobím fixace, které je různě dlouhé. Při porovnávání s ostatními jazykovými rovinami začíná tento proces dříve než ostatní a končí později. (Lechta, 1990, Klenková, 2000)

Činnosti a hry k rozvoji foneticko-fonologické jazykové roviny:

- říkadla z knihy od Františka Kábele Brousek pro tvůj jazyček
- logopedická říkadla
- hry na cvičení výslovnosti
- jazykolamy

V každé situaci, v každém kolektivu má jazyková hra vytvářet pěknou atmosféru, vyvolat zájem a aktivitu dětí, vést k tvořivosti, něčemu je naučit a především je učit lásce k mateřskému jazyku.

Musíme však vybrat hru, která odpovídá schopnostem a možnostem hráčů, abychom děti neodradili přílišnou náročností. (Pišlová, 2008)

Morfologicko-syntaktická rovina – gramatická stránka řeči

Osvojování gramatické roviny jazyka

Morfologicko-syntaktická rovina zahrnuje ***užívání slovních druhů, tvarosloví a větosloví*** (morfologii, flexi, syntax).

Podle Věry Tomické (2004) můžeme řeč z tohoto hlediska posuzovat přibližně od 1. roku dítěte a přesně odráží celkovou úroveň duševního vývoje dítěte. Slova tvoří ze slabik a jsou nesklonná (neskloňuje ani nečasuje). Podstatná jména užívá v 1. pádě, slovesa tvoří neurčitá (popř. ve 3. osobě anebo v rozkazovacím způsobu). Agramatické

projevy izolovaných slov se u něj vyskytují do 1, 5 – 2 let. Poté dítě používá dvojslovné věty, které spojí tak, že pouze spojí dvě jednoslovné věty. Jejich smysl poznáme dle konkrétní situace.

Mezi prvními slovními druhy se u dítěte objevují podstatná jména, později slovesa a onomatopoické citoslovce. Mezi 2. – 3. rokem používá přídavná jména a osobní zájmena. Mezi posledními jsou číslovky, předložky a spojky. **Po 4. roce používá dítě všechny slovní druhy.** Mezi 2. – 3. rokem již postupně skloňuje (nejdříve rod, dále číslo a nakonec pád). Po 3. roce uplatňuje jednotné a množné číslo. Může mít problémy při tvoření dokonavých sloves a stupňování přídavných jmen. Ve 2, 5 – 3 letech používá víceslovné věty. Pro slovosled je typické, že slovo, které má pro dítě emocionální význam, dává často na první místo ve větě. Mezi 3. – 4. rokem začíná tvořit souvětí. Dítě v období před nástupem do školy je schopné i věty s přímou řečí. **Správně gramatické tvary se učí do 4. roku** (do té doby se u něj může objevovat fyziologický dysgramatismus). Pokud přetrvává později, může jít o narušený vývoj řeči. (Lechta, 1990, Klenková, 2000)

Činnosti k rozvoji morfologicko-syntaktické jazykové roviny:

- doplňovačky, učitelka čte příběh s jednoduchým dějem, uděláme pomlku a dítě doplní slovo (Příloha ukázka č. 3)
- hra: Je to správně, říká se to tak?
- Řekni, co jsi dělal včera?

Lexikálně-sémantická rovina – obsahová stránka řeči (slovní zásoba a porozumění)

Porozumění řeči

Slovní zásoba

Lexikálně-sémantická rovina zahrnuje aktivní a pasivní slovník dítěte, jeho **porozumění řeči** (perceptivní složka) a jeho **vyjadřování** (expresivní složka). V lexikálně-sémantické rovině se jedná o řeč v běžném hovoru, o jejím chápání, o obecnou úroveň chápání řeči a obecnou úroveň vyjadřování.

Podle Věry Tomické (2004) k rozvoji pasivní slovní zásoby u dítěte dochází kolem 10. měsíce. Přibližně od 1. roku již užívá aktivně první slova. Stále se s okolím dorozumívá pohledy, gesty, pohyby apod. Postupně u něj dochází k tomu, že verbální komunikace začíná převažovat nad neverbální. Dítě stále opakuje slova, kterým ještě nerozumí. Ve druhém půlroce začíná rozumět slovům, které ještě nedokáže vyslovit. Okolo 1. roku se jedná už o první slova, která používá a také jim rozumí. Při osvojování slovní zásoby často klade otázky. To znamená, že není pasivní, rádo objevuje nová slova. **Slovní zásoba se nejvíce rozšiřuje do 3. roku.** Důležité proto je, abychom se u dítěte zaměřovali na rozvíjení slovní zásoby a nekladli důraz jen na výslovnost. (Lechta, 1990, Klenková, 2000)

První věk otázek je kolem 1, 5 roku – Co je to? Kdo je to? Kde je to? Druhý věk otázek je kolem 3, 5 roku – Proč? Kdy?

Činnosti k rozvoji lexikálně-sémantické jazykové roviny:

- Povídej, co vidíš na obrázku. Ptej se ostatních, kde je kočička, kde bydlí myška. (Pišlová a kol., 2005)
- Co tam patří? Dítě tvoří nadřazené pojmy s obrázky nebo bez obrázků – ovoce, zvířata ze ZOO, dopravní prostředky...
- Protiklady (malý x velký, dlouhý x krátký)
- Vyprávěj mi pohádku a ukazuj mi obrázky (Pišlová a kol., 2005)
- Ukaž na obrázku, co je nesmysl

Pragmatická rovina – sociální uplatnění řeči v komunikaci

Pragmatická rovina se zabývá využitím řeči v praxi. Zahrnuje takové kompetence, jako je *vyžádání, oznámení informací, vyjádření vztahů, pocitů, prožitků, událostí, jevů a sociálních interakcí.*

Podle Věry Tomické (2004) je řeč vždy součástí konkrétní situace a použití řeči v ní se dítě učí **relativně pozdě**. Vyjádření člověka může být chápáno odlišně. Může být vysvětleno jako přání, pokyn, ale i urážka. Až **kolem 7. roku je dítě zdvořilejší**, protože už chápe různé druhy řeči. Kolem 10. roku je také jistější v rozhodování, jaký

druh řeči použít. Stejně to je i v oblasti volby mezi vulgárními a spisovnými výrazy. Velmi podstatný vliv má prostředí, ve kterém dítě žije. (Kern, Mehl, 1999)
Pro dítě je nejtěžší pochopit, jak má komunikovat, jak, co a kdy použít a jak intonovat.

Činnosti k rozvoji pragmatické roviny:

- Řekni, co uděláš, když...půjdeš nakoupit, jak popřeješ kamarádovi k narozeninám.
- Co jsi dělal v sobotu a neděli?
- Jak jsi pomáhal mamince?
- Vyprávěj, kde bydlíš a kudy půjdeš.
- Zahraj vlka, čerta (dramatická výchova)

3.2. Sluchové vnímání a paměť

Sluchové vnímání má v předškolním období velký význam pro správný rozvoj řeči. Podle Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové (2011) je sluch je jedním z prostředků komunikace, významnou měrou ovlivňuje rozvoj řeči a tím i abstraktní myšlení. Dítě se musí učit naslouchat čtenému textu, vyprávění, recitaci, rytmu a dalším procesům, které vedou k rozvoji sluchového vnímání.

Při sledování sluchového vnímání jako podkladu pro čtení a psaní se zaměřujeme na úroveň fonemického uvědomování, na schopnosti, jako je:

- figura a pozadí
- naslouchání
- sluchová diferenciac
- sluchová paměť
- sluchová analýza a syntéza
- vnímání rytmu

K větší diferenciaci zvuků, elementů řeči dochází zejména v předškolním období. Zdokonaluje se vnímání *figury a pozadí* – zaměření pozornosti a vyčlenění některých

zvuků z pozadí. Dítě se učí vyčlenit ze složitého celku zvuků určitý zvuk. Čím je pozadí členitější, sycené mnoha zvuky a hlukem, tím hůře dítě zaměřuje pozornost na požadované sluchové vjemy. To, co je často považováno za neposlušnost, může být neodlišení zvukové figury a pozadí, přesycení zvukovými podněty.

Naslouchání

Umět naslouchat, zklidnit se, vnímat čtený text, vyprávění, zadávání instrukcí učitelkou jsou velmi důležité činnosti pro dítě pro jeho budoucí školní úspěšnosti.

U předškolních dětí podporujeme naslouchání četbou. Vyprávění učitelky při činnostech, ale také zadávání úkolu nebo instrukce, co se bude dít, nebo pochvala i pokárání dítěte. Pokud se naučí dítě dobře naslouchat, bude dobře vyslovovat.

Schopnost naslouchat úzce souvisí s vývojem řeči, koncentrací pozornosti i odlišení figury a pozadí. Před vstupem do školy je důležité, aby dítě bylo schopné pozorně vyslechnout pohádku, příběh a vyprávění. Dítě se má setkávat se čtením, nasloucháním, vyprávěním.

„Školní práce je dovedností naslouchat významně ovlivněna. Dítě potřebuje umět naslouchat výkladu učitele, porozumět mu, velká část informací přichází k dítěti právě sluchovou cestou.“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 31)

Činnosti a hry na rozvoj naslouchání:

- Poslech krátké pohádky, příběhu
- Řekni, co slyšíš
- Poznej, odkud zvoní zvonek

Sluchové rozlišování (sluchová diferenciacie)

Sluchové rozlišování je velmi důležité pro správný vývoj řeči, výslovnosti a později ve škole pro psaní a čtení.

Pro správnou výslovnost musí dítě odlišit jednotlivé hlásky – sykavky, znělé a neznělé souhlásky, krátké a dlouhé samohlásky. Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek souvisí s vnímáním rytmu.

Sluchová paměť

Dítěti je většina informací podávána verbálně. Dítě musí včas zachytit a zapamatovat si pokyny a instrukce ke své práci, co mu učitelka říká a co by mělo dělat. Doma a v mateřské škole jsou to např. běžné pokyny při činnostech nebo hře.

Hry k rozvoji sluchové paměti:

Byl jsem v ZOO a viděl jsem tam...(slona, žirafu, lva, tygra, pandu) – děti postupně přidávají další zvíře a opakují všechna od začátku.

Sluchová analýza a syntéza

Dítě se učí rozkládání slov a slabiky, určuje hlásku na začátku slova, později i na konci slova. „Zraková a sluchová analýza a syntéza je psychická činnost, kterou provádíme při čtení a psaní. Analýzou členíme celek na části, např. větu na slova, slova na slabiky a slabiky na písmena nebo hlásky.“ (Doležalová, 2010, s. 35)

Dítě se učí rozkládání slov a slabiky, vytleskávání slabik, určuje hlásku na začátku slova, později i na konci slova.

Činnosti a hry na rozvoj analýzy a syntézy:

Jaké písmenko slyšíš na začátku slova?

Vytleskej slovo...

Které slovo je na dvě tlesknutí?

Vnímání rytmu

Podle Jany Doležalové (2010, s. 35) „dítě vnímá od narození rytmus, nejprve tlukotu matčina srdce, potom slyšené řeči. Oblíbeným se mu stává rytmus říkanek, neboť je výrazný a jednoduchý. Má význam pro rozvoj grafomotoriky v tom, že automatizuje pohyb, uvolňuje ruku a navozuje odvážné a pravidelné vykonávání příslušných (požadovaných) pohybů. Pohyb můžeme doplnit říkankou.“

Vnímání rytmu souvisí se zpěvem, při hře na dětské hudební nástroje a hudebně-pohybové hry. Smysl pro hudební rytmus, tj. schopnost aktivně (pohybem) prožívat hudbu, cítit emocionální výraznost hudebního rytmu a přesně jej reprodukovat. (Melkus, 1970)

Podle Dany Kutákové (2005) je jakkoliv neuměle zazpívaná písnička lepší než sebedokonalejší nahrávka. Dítě nepozná, zda zpíváte čistě nebo falešně, bude mít radost z nové zábavy. Kromě toho při zpívání si většinou i tleskáme do **rytmu**, dítě poskakuje nebo „tancuje“, a to spolehlivě překryje drobné nedostatky. Melodie lidových písniček patří ke kultuře každého národa. Jsou většinou jednoduché, snadno zapamatovatelné, **rytmické**, málokdy jsou v jejich textech slova, která by bylo obtížné vyslovit.

Činnosti na rozvoj rytmu:

Odřikávání říkadel, vytleskávání rytmických struktur, rozpočítadla, vytleskávání slabik ve slově – např. hra Jak se jmenuješ?

Nápodoba rytmu (dva až čtyři tóny, více)

Rytmická grafomotorická cvičení

Poslech hudby

Hra na tělo (tleskání, podupávání, luskání prsty)

4. VLIV JAZYKOVÝCH DOVEDNOSTÍ U PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE NA ÚSPĚŠNOST V ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Podle Marie Vágnerové (2000) je dobrá znalost vyučovacího jazyka podmínkou zvládnutí výuky. Umožňuje dítěti přijímat informace, tj. výklad učiva, a přiměřeným způsobem je interpretovat, zobecňovat nějaká pravidla apod.

Kvalita a úroveň rané gramotnosti před nástupem do školy je tedy ovlivňována kulturou sociálního prostředí, v němž děti vyrůstají, především jeho komunikační a literární podnětností. Vzhledem ke zvyšující se náročnosti na gramotnost, která je požadována společností, je třeba rozvíjet gramotnost již v předškolním věku.

„Gramotnost neznamena jen psychomotorickou dovednost nebo pouhé osvojení formální stránky psané řeči. Jde především o **sdělování obsahů**. Proto je třeba se v předškolním věku zaměřit nejen na zdokonalování senzomotorických schopností, ale také na rozvoj vyjadřovacích schopností a rozvinutí slovní zásoby, na pěstování

aktivního naslouchání a na porozumění řeči. S tím souvisí i podněcování poznávacích aktivit a motivace pro zvládání gramotnostních dovedností.“ (Doležalová, 2010, s. 17)

V knize Psychologie pro učitelky mateřské školy (Mertin, Gillernová, 2003) se uvádí, že **základní škola obecně staví na výsledcích práce mateřské školy a současně má řadu požadavků, které dítě nezíská prostým zráním, přítomností ve společnosti a někdy ani jen rodinnou výchovou, ale je k němu zapotřebí specifický trénink. Obě instituce proto musí koordinovat své požadavky tak, aby mezi nimi existovala jasná návaznost, aby se některé dovednosti získané v mateřské škole přechodem do základní školy neztrácely a aby naopak mateřská škola připravovala na faktické požadavky základní školy.** Výrazné odlišnosti obou institucí by mohly vést k tomu, že dítě se nedokáže přizpůsobit nárokům první třídy a nebude zvládat její požadavky.

Podle Jany Kropáčkové (2008) je předškolní období významnou etapou, kdy je u dítěte založen základ počátečního vzdělávání. Příprava na vstup do základní školy, do první třídy je součástí jeho přípravy na další život a celoživotní vzdělávání. Období nástupu do základní školy patří mezi nejvýznamnější etapy vývoje dítěte.

Jirásek (1966)² *příprava dítěte na vstup do školy je vlastně pouze vyvrcholením předškolní výchovy, resp. celé dosavadní výchovy dítěte od jeho narození až do šesti let...*

4.1. Školní zralost a připravenost

Jedná se o dosud nejznámější a nejfrekventovanější pojem označující dosažení určitého stupně ve vývoji dítěte před vstupem do základní školy. Termín školní zralost se stal součástí odborného názvosloví, a „v pedagogicko-psychologickém pojetí znamená stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy. Toto pojetí vychází z teorií vývojové psychologie, které

² Psycholog Jaroslav Jirásek modifikoval v roce 1963 diagnostický test Artura Kerna k měření úrovně školní zralosti. Jiráskův „Orientační test školní zralosti“ je jedním z nejznámějších testů a doposud se využívá.

vysvětlují, jak dítě dozrává ve své centrální nervové soustavě, ve vnímání, mentálních schopnostech, pozornosti, řečových a komunikativních dovednostech...“

(Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 243)

Dítě musí být zralé a připravené na vstup do základní školy, školní zralost má tři složky:

-fyzická zralost

-psychická zralost

-sociální a emocionální zralost

Fyzická zralost

Podle Jany Kropáčkové (2008) hraje fyzická kondice dítěte jistou roli při zahájení školní docházky, protože dítě lépe snáší únavu a tělesnou zátěž, která je na něj kladena školním vyučováním, a zároveň vykazuje lepší odolnost proti únavě a infekcím, fyzická zdatnost však není dominantní. Úroveň fyzické zralosti posuzuje pediatr při pravidelných lékařských prohlídkách.

Psychická zralost

Psychická zralost zahrnuje celou řadu aspektů a je podmíněna zráním organismu. Kolem pátého roku věku vrcholí diferenciací vrstev mozkové kůry a teprve po sedmém roce se upravuje definitivní poměr velikostí mozkových laloků. V ten okamžik je dán strukturální základ pro nejvyšší funkce vyšší nervové činnosti. (Brierley, 1996) Psychická zralost je zralostí, kdy je dosažena úroveň v oblasti poznávacích procesů a je důležitá pro správný rozvoj řeči a jazykové stránky dítěte.

Podle Anny Kucharské (1996) je psychická zralost chápána jako určitá úroveň dosažená v oblasti poznávacích procesů a popisuje ji prostřednictvím těchto charakteristik: přechod od globálního k diferencovanému vnímání, což vede ke snadnějšímu vnímání detailů (dítě rozliší na obrázku počet, tvar, směr, což je důležité pro následné rozlišení písmen b, d, m, n, p, q), rozvoj analyticko-syntetické činnosti (dítě dokáže sluchově rozlišit hlásku na začátku slova, později na konci slova, a od této hlásky utvoří jiné slovo), zvyšování kapacity paměti díky fázi záměrného zapamatování (dítě je v tomto období schopné si zapamatovat třeba dlouhou báseň, která se mu líbí,

nebo slogany reklam, jež ho zaujaly), v myšlení odpoutání od egocentrismu, což znamená, že dítě již neposuzuje situace ze svého zorného úhlu, nelpí na subjektivním pohledu a nevztahuje okolnosti pouze ke své osobě (například dítě školsky zralé už ví, že může být ostatními viděno, i když samo druhé nevidí, odpoutání od magičnosti v oblasti myšlení (dítě si vypomáhá v myšlení fantazií), od prezentismu (dítě váže okolnosti na aktuální přítomnost) i fenomenismu (dítě má zafixovanou určitou podobu světa, vše je takové, jak vypadá), posun od názorného myšlení k logickému s realističtějším pohledem na svět, bohatá slovní zásoba, gramaticky správná řeč bez vážných poruch výslovnosti (dítě by mělo být schopno vyprávět ve větách nebo vyřídít vzkaz), vyspělá grafomotorika – správné držení tužky, kresba s detaily, nápodoba geometrických tvarů a písmen, zobrazení figurální kresby...

Sociální a emoční zralost

Od dítěte nastupujícího do základní školy se očekává určitá emoční stabilita. Dítě by mělo být schopno odpoutat se na určitou dobu od matky a ostatních členů rodiny a vytvořit si vztah k vrstevníkům, učitelce či ke školní práci. Předpokládá se i určitý stupeň sebeovládání. Sociální zralost je charakterizována především schopností přijmout a plnit nové sociální role školáka a spolužáka. Dítě by mělo být schopno přizpůsobit se autoritě učitelce, řešit jednoduché konflikty, mělo by mít potřebu širších sociálních kontaktů a smysluplné činnosti. (Kropáčková, 2008)

Školní zralost je jedním z předpokladů přijatelného zvládnutí role školáka. Jde především o určitou úroveň zralosti CNS, která se projevuje změnou celkové reaktivity dítěte, zvýšenou odolností k zátěži a schopností koncentrace pozornosti. Zrání ovlivňuje i rozvoj motoriky a senzomotorické koordinace, zrakového a sluchového vnímání. Školní úspěšnost závisí i na rozvoji poznávacích schopností, který ovlivňuje zrání i učení. Podmínkou přijatelné adaptace na školu je rovněž dosažení určité úrovně autoregulace.

„Pro zvládnutí nároků spojených s rolí školáka je významná i školní připravenost. Dítě musí dosáhnout přijatelné socializační úrovně, mělo by zvládnout určité role, umět přijatelným způsobem komunikovat, respektovat běžné normy chování. V socializačním procesu má největší význam rodina, její hodnoty a normy dítě přejímá. V tomto směru

je důležitý i obecný postoj ke vzdělání, který ovlivňuje motivaci dítěte ke školní práci.“ (Vágnerová, 2000, s. 147)

4.2. Jazyková připravenost

Podle Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové (2010) jsou ve škole na řeč, komunikační schopnosti kladeny poměrně velké nároky, věku přiměřeně rozvinutá řeč je důležitá z mnoha důvodů. Dítě potřebuje mluvenému dobře rozumět, aby chápalo, co se po něm vyžaduje, aby rozumělo výkladu. Řeč se prolíná s myšlením, jejímž prostřednictvím dítě projevuje, sděluje to, co si myslí. Řeč je také důležitá pro soužití, postavení v kolektivu. Poradenská praxe navíc ukazuje, že děti s opožděným, nedokonalým vývojem řeči mívají častěji obtíže ve čtení a psaní, ve větší míře se u nich vyskytují specifické vývojové poruchy učení jako je dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie. A právě předškolní období do šesti až sedmi let je pro vývoj řeči tím zásadním.

Je samozřejmě ideální, když dítě nastupuje do školy s dobrou výslovností. Měli bychom proto **zahájit potřebnou logopedickou péči dostatečně včas**. Pro školní výuku je žádoucí, aby dítě umělo kvalitně zejména sykavky a měkčení – **nedostatky se totiž často projeví ve čtení a psaní, kdy dítě píše tak, jak diktuje** (místo *sešit* píše *sesit* nebo *šešit*, místo *zima* píše *sima*, podobně vynechává háčky – *deda*, *tesím se* nebo píše *y* – *tycho*, *nykdo*).

Vývoj řeči pokračuje až do sedmi let, kdy se uzavírá, a dosavadní návyky se fixují. Proto se často stává, že některé děti ještě po nástupu do školy neumějí hlásky R a Ř. Pokud jde o jediné hlásky, které dítě neumí, zbývá na jejich docvičení (ne na zahájení nácvičku!) ještě na začátku první třídy trochu času – slabikáře s náročností těchto hlásek počítají a zařazují je až na konec výuky písmen. (Kutálková, 2010, s. 146)

V knize *Jak připravit dítě do 1. třídy* (Kutálková, 2010) se uvádí, že posouzení stupně vývoje řeči nelze redukovat jen na výslovnost. Důležitá je především slovní zásoba a vyjadřovací pohotovost – tedy formulovat myšlenky pohotově, gramaticky

správně a se správnou stavbou věty. Velmi potřebná je i dostatečná akustická verbální pozornost, tedy vlastně schopnost naslouchat, rozumět a zapamatovat si slovní celky.

Na důležitost jazykové přípravy před vstupem do základní školy upozorňuje Michaela Kaslová (2010) v knize *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*: Přípravu na školní matematiku nelze realizovat bez jazykové přípravy. Pro řešení slovních úloh je tedy nutné děti připravit v **oblasti jazykové**. Dostatečná slovní zásoba, tvorba a zpracování představ a komunikace jsou nutnou podmínkou pro start školní matematiky.

5. JAZYKOVÝ VZOR UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY A JEHO VLIV NA DÍTĚ

Učitelka v mateřské škole je pro dítě jedním z prvních dospělých, se kterými se mimo okruh vlastní rodiny setkává. Její chování, komunikace, názory, to, co se jí líbí či nelíbí, co má ráda, co odsuzuje, to vše je pro dítě vzorem, který mu pomáhá vytvářet si hodnotovou orientaci ve světě. Děti mají tendenci přijímat učitelku pozitivně, je pro ně důležitým člověkem, který má významné místo v jejich životě a na jejím názoru jim velice záleží. Žádoucí samozřejmě je, aby byl vzor učitelky pozitivní. Děti by měly slyšet komunikační vzory, které budou moci uplatnit v interakci nejen s panenkami a plyšáky, ale i s dětmi a dospělými. Vzdělávání v mateřské škole je kontinuální proces, do kterého jsou jako vzory zapojeni všichni dospělí i děti. (Svobodová a kol., 2010)

V knize *Dítě a mateřská škola* (Kořátková, 2008) autorka uvádí, že **dítě přicházející do mateřské školy** se setkává s celým spektrem odlišného vyjadřování a je přirozeně stimulováno, aby novým slovním spojením rozumělo, a hledá způsob, jak zpřesnit své vyjádření, aby bylo pochopeno. Tento proces dává mnoho impulsů pro jeho myšlení a současně nachází prostřednictvím řeči cestu do širší společnosti dospělých a vrstevníků. Učitelky mateřských škol by měly být a skutečně i jsou dobrým mluvním vzorem pro rozvíjející se řeč dětí. Většina je dobře informována o vývojových odchylkách výslovnosti, případně o logopedické prevenci a opravné péči.

Shrňme tedy, aby mohla učitelka mateřské školy dostát úkolu naučit děti hovorovému jazyku, musí si především sama uvědomovat funkci spisovného jazyka. Musí si také sama důkladně osvojit hovorový jazyk a chápat i teoreticky jeho proměny.

Předškolní dítě si není vědomo ani potřeby spisovného vyjadřování, ani nemá dostačující životní a jazykové zkušenosti. Proto je pro správný vývoj řeči rozhodující role učitelky, která dobře zná úkoly v této oblasti a má sama ujasněn nejen konečný cíl, ale i cíle postupné, úkoly, jež je v jazykové výchově třeba plnit v jednotlivých věkových skupinách. (Krčmová, Richterová, 1987).

6. KNIHA A ROZVOJ PŘEDČTENÁŘSKÝCH DOVEDNOSTÍ JAKO SOUČÁST JAZYKOVÉ VÝCHOVY V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

„Večerní chvíle s pohádkou patří ke vzpomínkám, k nimž se vracíme i jako dospělí v době, kdy nás život zaskočí nějakým trápením. Je na nás, abychom tohle období nepromeškali a aby dítě jednou také mělo své krásné vzpomínky. Ani se totiž nenadějeme a přijde chvíle, kdy náš potomek už sáhne po knížce sám.“ (Kutálková, 2005, s. 29)

Kniha má v životě předškolního dítěte velké poslání. Předčítáním a prohlížením knížek se utváří pozitivní vztah ke knihám a psanému slovu. Kniha otevírá dítěti od útlého dětství svět krásy a dobra, pomáhá v něm pěstovat smysl pro morální hodnoty, sociální citění, lásku ke kultuře, k vlastní zemi, k práci, pravdě a k přírodě. V mateřské škole se výrazně uplatňuje v systému úkolů jazykové výchovy. Žádné technické vymoženosti nemohou v tomto věku nahradit zážitek při poslechu literárního textu. (Veberová, 1981)

Předčítání dětem ovlivňuje spoustu dovedností, které později pozitivně ovlivňují osvojování čtení a psaní. Pokud dětem čteme knihy vhodné pro jejich věk, seznamujeme je s jazykem jako komunikačním prostředkem, dítě nezáměrně poznává

strukturu mateřského jazyka, vnímá rýmy, hlásky ve slovech, rytmus mluveného projevu a slov. Při čtení se tak děje zábavnou formou, dítě mluví s dospělým, který mu čte, povídá si s ním o četbě, o ilustracích knih, o tom, jak se mu kniha líbí a co je pro něj zajímavé.

Při četbě se dítě soustředí, zklidní se, učí se vnímat slovo sluchem. Rozvíjí se i sociální kontakt jak s osobou, která mu předčítá nebo vypráví.

Literární text, pokud je interpretován učitelkou nebo je jinak ozvučený, může přispět k rozvíjení všech klíčových kompetencí dítěte předškolního věku. Svým emočním nábojem a jazykovou vybaveností se může uplatnit ve všech vzdělávacích oblastech, zejména však v oblasti Dítě a jeho psychika, kde je správně volené slovo nenahraditelné. Osvojením řeči, chápáním významu slov a mluvního projevu druhého, posléze pak i akceptováním obrazné, nejen sdělovací řeči, a nabytím předpokladů k dovednosti čtení vstupuje totiž dítě do kulturního světa. (Gebhartová, 2011)

Naprosto nepostradatelnou funkci má předčítání, a to jak doma, tak i ve škole. Paní učitelka by měla při předčítání sedět mezi dětmi, aby s nimi měla větší kontakt a zároveň aby děti měly možnost ji při čtení sledovat, nahlížet do knihy apod. (Jucovičová, Žáčková, 2008)

Podle Vladimíry Gebhartové (2011) by prohlížení a čtení knížek mělo být naprosto přirozené ve vzdělávací nabídce každé mateřské školy i rodiny. A to nejen proto, že kniha ve své integrující úloze může být nejbližší vhodnou „pomůckou“, ale především proto, že se ozřejmuje dětem jejich životní zkušenosti, naplňuje spektrum nových pojmů, spoluvytváří estetický vkus a vede je ke čtenářství. Vznikne-li v dítěti během předškolního věku návyk potřebovat knížku pro radu i pohodu, udělali jsme maximum pro jejich budoucí gramotnost.

Velmi důležitá je všudypřítomnost dětských knih v mateřské škole. Každá třída by měla mít koutek s knihovničkou pro děti. Je důležité knihy v knihovničce obměňovat, děti si mohou nosit na prohlížení i předčítání své knihy z domova nebo půjčovat knihy z městských knihoven. Učitelka by měla dětem názorně předvést, jak knihu prohlížet, jak v ní listovat a vhodně s knihou zacházet.

7. PORUCHY ŘEČI A PORUCHA UČENÍ DYSLEXIE

7.1. Poruchy řeči

Nejrůznějších poruch řeči u dětí v současné době přibývá. Podle Viktora Lechty a kol. (2003, s. 18) „se může narušená komunikační schopnost projevit jako vrozená vada řeči nebo jako získaná porucha řeči.“ **Narušená komunikační schopnost**, je jedním ze základních termínů současné logopedie. „Komunikační schopnost jednotlivce je narušena tehdy, když některá rovina (nebo několik rovin současně) jeho jazykových projevů působí interferenčně vzhledem k jeho komunikačnímu záměru. Může jít o foneticko-fonologickou, syntaktickou, morfologickou, lexikální, pragmatickou rovinu nebo o verbální i nonverbální, mluvenou i grafickou formu komunikace, její expresivní a receptivní složku.“ (Lechta, 2003, s. 18)

V odborné literatuře nalezneme mnoho názorů na poruchy řeči a narušenou komunikační schopnost. Dle Anny Kucharské a Daniely Švancarové (2004) je vývoj řeči závislý na vzájemném propojení dispozic dítěte a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Uplatňují se zde vrozené schopnosti a kvalita zrání mozkové kůry. Řeč se rozvíjí jen ve společenském prostředí, které mluvení provokuje a je také pro dítě v každém ohledu vzorem.

Úroveň řeči ovlivňují i další faktory – rozumová vyspělost (existuje souvislost mezi vývojem rozumových schopností a vývojem řeči), osobnostní zvláštnosti (např. ostýchavé děti mohou vykazovat menší zájem o verbální komunikaci), kvalita a množství řečových podnětů v sociálním prostředí (přiměřené nebo nedostatečné, které může způsobit opožděný vývoj řeči, přehnaná stimulace řeči, která může dítě neurotizovat), aktivita a zájem jedince řeč používat. Ne vždy je nutné považovat odchylky ve vývoji řeči za patologické. Může se jednat o určité zvláštnosti, které souvisejí s individualitou vývoje jedince nebo s dědičností.

Poslední předškolní rok dítěte. Většina dětí chodí do mateřské školy. Rozdíly mezi dětmi už nejsou na první pohled tak nápadné. Řeč se stále vyvíjí, ale základy už byly položeny. Co dosud dítě zmeškalo, špatně se dohání. Každý krok ve vývoji má totiž svůj čas. Když ho promeškáme, je to pro další vývoj dítěte vždycky nepříznivá

okolnost. Pokud dítě nevyslovuje správně všechny hlásky, je rozhodně důvod k zahájení systematické logopedické péče. (Kutálková, 2005)

7.2. Porucha učení dyslexie

Podle Dany Kutálkové (2009) je dyslexie jednou z poruch učení. Nejčastější příčinou je nedostatek v činnosti CNS. Lze ji bezpečně rozpoznat během druhé třídy základní školy. Dyslexii je třeba odlišit od nepravé dyslexie, kterou mohou způsobit různé okolnosti, nejčastěji nezralost dítěte pro školní výuku.

Dyslexie, dysgrafie a další, méně obvyklé dysporuchy – to je obávaný strašák rodičů dětí, které se chystají zahájit školní docházku. Přitom jde o problém, který se diagnostikuje až ve školním věku – mezi žáky 1. ročníku jsou ještě veliké rozdíly ve zralosti nervového systému a tím i v míře pozornosti, soustředění a nakonec i ve školních výsledcích.

Proto se dysporuchy většinou řeší až kolem pololetí druhé třídy, kdy už lze předpokládat jistou automatizaci ve čtení, psaní i počítání a kdy se už jasněji ukazují rozdíly mezi dětmi.

Často se ukáže, že dítě není dyslektik, ale že mu chybí některé schopnosti, které jsou nutné pro bezproblémovou výuku čtení, psaní a počítání. Bohužel se jim v předškolním věku nevěnovala dostatečná pozornost a musí se během výuky docvičovat pomocí nejrozličnějších tréninkových programů. Nejde o typicky vývojovou poruchu, tyto stavy bývají označovány jako pseudodyslexie. Tento typ patří k problémům, které by často nemusely vzniknout, kdyby dítě prošlo systematickou komplexní předškolní přípravou.

Z výše zmíněného vyplývá, že v předškolním období není možno diagnostikovat dysporuchu, ale je možné zkontrolovat schopnosti dítěte, které jsou pro výuku nutné. Pokud nejsou ideální, je ještě čas, pomocí her a drobných cvičení je zlepšit – tedy typická prevence. Zde může docela dobře pomoci logopedie – logopedická péče bývá většinou komplexní a věnuje se nejen základnímu problému, ale i ostatním položkám ve vývoji.

Dále jsou to např. preventivní programy obsahující pracovní listy na rozvoj dítěte. Tyto programy pomáhají předcházet poruchám učení (dysgrafie, dyslexie) a dalším problémům (malá soustředěnost...)

Příklad preventivních programů:

- Pracovní listy Olgy Zelinkové (pravolevá orientace, stejné x jiné...)
- Soubor cvičení „Jak poznáme sklony dítěte k dyslexii, dysgrafii, dyskalkulii od Věry Pokorné.
- Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní - preventivní program, který pomáhá předcházet problémům s dysgrafií od Mileny Lipnické.
- Nauč mě číst a psát od Hany Tymichové

Programy obsahují: pracovní listy a soubory cvičení, který rozvíjí sluchové a zrakové vnímání, taktilně-kinestetické vnímání, prostorovou orientaci, řeč, intermodální zrakově-sluchově-pohybové spojení.

Věra Pokorná (1994) radí pedagogům: Snažte se, aby děti pod vaším vedením pracovaly se zájmem, nenuťte je k dalšímu cvičení, pokud jsou již unaveny. S jednotlivými cvičeními nespěchejte, raději ať dítě vypracuje méně, ale s větší pečlivostí. Vracejte se k minulým cvičením, zvláště pokud o ně dítě projeví zájem.

Dyslexie – porucha osvojování čtenářských dovedností, je nejznámějším pojmem z celé skupiny specifických poruch učení. Je charakterizována jako porucha, která neumožňuje dítěti naučit se běžnými metodami číst, přestože je přiměřeně inteligentní a vyrůstá v normálních sociálních a kulturních poměrech. Je to způsobeno nedostatkem v některé schopnosti (a není jich zrovna málo), které se na čtení podílejí.

Činnosti k prevenci poruch učení pro předškoláky:

- vyhledávání obrázku, který se od ostatních liší, který tam nepatří a proč
- vyhledávání obrázku, který je v obrácené poloze
- vyhledávání obrázku, který je převrácen zrcadlově
- rozpoznání a dokreslení chybějících detailů
- vyhledávání stejných obrázků
- cvičení na rozvoj grafomotoriky
- cvičení na rozvoj pravolevé orientace

PRAKTICKÁ ČÁST

Cíl, dílčí úkoly

V praktické části diplomové práce jsem vytvořila konkrétní projekt ke zlepšení rozvoje jazykové výchovy a rozvoje předčtenářské gramotnosti předškolních dětí v mateřské škole, kde pracuji. Cílem praktické části mé práce je ukázat tento školní projekt na rozvoj jazykových dovedností a předčtenářské gramotnosti. V projektu jsem využila formy projektového učení a další metody verbální výuky (metoda práce s knihou), metody názorně demonstrační a metody praktické.

Cíle projektu:

1. Aplikace projektu v praxi v homogenní skupině dětí v mateřské škole
2. Podpořit v dětech pozitivní vztah ke knihám a zapojit rodiče do projektu
3. Zjistit prospěšnost projektu pro děti z pohledu rodičů, učitelky základní školy a knihovnice městské knihovny

Dle výzkumného záměru jsem stanovila tyto dílčí úkoly:

- Zjistit, co projekt dětem přinesl.
- Zhodnotit, jaké byly výhody a nevýhody projektu při jeho realizaci.
- Vytvořit kladný vztah dětí ke knihám, jak v mateřské škole, tak i v rodinném prostředí.

Výzkumné metody

Popisovaný výzkum představuje kvalitativní šetření, byly zde použity tyto výzkumné metody:

- a. Rozhovor s učitelkou 1. třídy o důležitosti jazykové výchovy, dětské literatury a rozvoje předčtenářské gramotnosti dětí před nástupem dětí do základní školy
- b. Rozhovor s knihovnicí městské knihovny
- c. Dotazník pro rodiče

Projekt je doplněn rozhovorem s pedagogem základní školy a pracovníci městské knihovny. Dotazníky byly provedeny s rodiči dětí, které se projektu zúčastnily. Na dotazník odpověděli všichni dotazovaní.

Výzkumný vzorek a jeho charakteristika

Charakteristika mateřské školy

Výzkum byl realizován v mateřské škole v Žirovnici, okres Pelhřimov. Budova mateřské školy je nově vestavěna do budovy základní školy, má vlastní zahradu. Kapacita mateřské školy je 97 dětí, děti jsou rozděleny podle věku do čtyř tříd. V první třídě jsou děti 2, 5-3 leté, v druhé třídě jsou děti 3-4 leté, ve třetí třídě jsou děti 4-5 leté a v poslední třídě jsou děti 5-6 leté.

Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumu se zúčastnilo a bylo součástí projektu 25 dětí 5-6 let vždy z předškolní třídy a jejich rodiče a to tři roky za sebou. Dále pak učitelka základní školy Žirovnice, která tyto děti učí v první třídě a knihovnice městské knihovny města Žirovnice.

Projekt

Pedagogický projekt v obecné rovině je cílená organizovaná a promyšlená činnost, která je soustředěná kolem určitého jádra a směřuje k rozvoji osobnosti dítěte. Jádrem projektu je vzdělávací téma, životní realita, otázka signalizující problém nebo umělecké dílo. Z jádra projektu vycházejí činnosti, zkoumají je s okolním světem, se zkušenostmi dětí i pedagoga a dodávají mu globální a celistvý charakter. K cílovým kategoriím se postupně dopracováváme a mnohé z nich objevujeme až při realizaci projektu. (Nádvorníková a kol., 1999)

Podle Zuzany Bečvářové (2003, s. 54) „by projekt v předškolním vzdělávání měl brát ohled na aktualizaci dětské potřeby aktivního střetávání se světem, nových zkušeností, poznatků a schopností i potřeby vlastní odpovědnosti a spoluodpovědnosti za práci. Měl by umožnit reagovat na aktuální situaci v daném prostředí, komplexnější přirozené poznávání nedělené na jednotlivé výchovné složky. Projekt by měl umožnit aktivní zapojení všech dětí v procesu činností, kde je pedagog rádcem, konzultantem, kdy děti částečně přebírají řídicí roli a učí se učit. Projekt by měl brát ohled na rozvoj sociálních vlastností jedince (sociability) a týmové práce (komunikovat mezi sebou, dohodnout se, kooperovat, tolerovat odlišnosti druhého).“

Projekt má ve svých zásadách reflektovat integraci chápanou jako propojení se širším okolím (škola, rodina, obec, projekt dvou škol apod.), celostní (integrované) učení, vnímání celou osobností – všemi smysly včetně emočního prožívání, propojení původní zkušenosti s novým poznáním, propojení řízené činnosti se sebeřízením, kooperací dětí ve společné činnosti, kooperaci dětí a pedagogů, rodičů a dalších aktérů projektu. Měl by vracet škole a dítěti skutečný prožitek a pozitivní vztah k poznání. Měl by zahrnovat i dokumentaci (výkresy, mapy, fotografie, video). (Bečvářová, 1999)

Podle Soni Kořátkové (2009) celý projekt směřuje k vytvoření konkrétního výstupu, produktu. Výsledek obsahuje vedle individuálního přínosu každého dítěte i sílu společného potenciálu dětské skupiny, která dává pocit sounáležitosti a přijetí všech jeho členů.

Odlišnost projektu od tematického celku:

- Zaměřuje se na téma, ale navíc se soustřeďuje na jeho určité jádro a to bude ovlivňovat charakter cílů a výběr a koncentraci obsahu
- Základ je v činnostech dětí
- Má mít podobu integrovaného celku složeného z různých vzdělávacích oblastí, obsahovat individuální aktivitu i skupinovou kooperaci
- Nabízí různá tajemství, problémy, pokládá otázky. Umožňuje prozkoumat látku z mnoha úhlů

Přínos projektu:

- Společné vytváření všeho, co se ke zvolenému typu produktu vztahuje
- Aktivní prezentace, něčeho na čem má každý svůj podíl a má to smysl vytvářet a dělá to někomu radost

Projekt „NEŽ SI PŘEČTU PRVNÍ KNÍŽKU

POSLÁNÍ PROJEKTU

Posláním projektu je přiblížit dětem dětskou literaturu jako výjimečnou a poukázat na její nezaměnitelnou hodnotu. Děti jsou vedeny k pochopení dětské literatury jako celku a poznáváním jeho dílčích částí. Projekt také směřuje k tomu, aby si děti již v předškolním věku vytvořily ke knihám pozitivní vztah prostřednictvím nově nabytých znalostí, zkušeností a vlastního prožitku. V projektu jsem využila důležitý prostředek, přímý kontakt s knihou, kde se děti přímo s knihou seznamují a dotýkají se jí.

VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ CÍLE PROJEKTU

Předškolní dítě po absolvování projektu dosáhne uvedených cílů RVP PV

- Seznamovat děti s dětskými knihami a jejich autory
- Pravidelně půjčovat pro děti mateřské školy nové knihy v městské knihovně do knihovničky v MŠ (pravidelná výměna knih)
- Hravou formou vyvolat v dětech zájem o knihu
- Naučit je, že si mohou knihu půjčit v městské knihovně a zas ji v pořádku vrátit
- Ukázat dětem vzor dospělého se zájmem o literaturu a knihy (pedagog, knihovnice, rodič, starší děti, spisovatelka)
- Připravit děti, že se naučí číst a samy si přečtou, co je zajímavá
- Co vše je spojené s knihou
- Zapojení všech dětí různých věkových skupin a dospělých – sociální stránka projektu
- Propojení vzdělávacích dovedností ze všech oblastí mezi sebou za účelem všestranného rozvoje dítěte

Vedlejšími cíli projektu bylo: Začlenit do výuky více metod a různé formy výuky s důrazem na skupinovou práci mezi dětmi. Cíle jsem naplnila prostřednictvím dalších aktivit v jednotlivých obdobích školního roku.

ZAČLENĚNÍ PROJEKTU DO RVP PV

Školní projekt „NEŽ SI PŘEČTU PRVNÍ KNÍŽKU“ směřuje k naplňování vzdělávacího obsahu vzdělávací oblasti Dítě a jeho psychika, podoblast Dítě a řeč. Úkolem mého projektu je zlepšení jazykových dovedností dětí hravou formou. Dále zlepšení vztahu dětí ke knihám a dětské literatuře. Velmi důležitý je i vzor dospělého (učitelka, maminka, knihovnice, žáci 9. ročníku) pro předškolní dítě na jeho rozvoj předčtenářské gramotnosti. V projektu jsou rozvíjeny i další vzdělávací dovednosti dětí, které se mezi sebou prolínají a jsou důležité pro všestranný rozvoj dítěte před vstupem do základní školy.

POPIS PROJEKTU

Projekt v různých variantách probíhá již tři roky, vždy jsou do něj zapojeny děti nejstarší-předškoláci. Děti si vždy projekt oblíbily, a proto v něm pokračuji a přidávám do něj i další aktivity, které jej obohatí. Pozitivní vztah k projektu má i knihovnice městské knihovny, podle které projekt pomáhá vychovávat nové budoucí čtenáře a návštěvnost městské knihovny stoupá. Knihovnu pravidelně začaly navštěvovat i mladší děti.

První rok jsem s dětmi navštívila knihovnu 10 krát, kde se děti seznámily se základními tématy projektu. Zjistila jsem, že se děti začaly daleko více zajímat o knihy a postupně se těšily čím dál víc. Rodiče dětí jim více četli před spaním a více rodičů s dětmi začalo navštěvovat městskou knihovnu. Děti si začaly nosit i knihy do mateřské školy. Druhý rok jsem do projektu ještě zapojila děti 1. třídy (bývalí předškoláci), kteří dětem z mateřské školy 3 krát za rok předvedly, jak se učí postupně číst. Na konci školního roku přijdou do mateřské školy a přečtou dětem pohádku ze slabikáře. Třetí rok jsem k návštěvám knihovny a čtení v první třídě, ještě připojila děti z 9. Ročníku a

ti 14 dní v měsíci květnu chodí číst dětem do mateřské školy z vlastních knih, které měly oblíbené v dětství. Součástí projektu je v březnu i beseda se spisovatelkou dětských knih, odpoledne s maminkami, kde společně dítě se svým rodičem předvedou svou oblíbenou knihou s ukázkou četby z knihy a popovídáním.

Tento projekt stále rozšiřuji a přidávám aktivity, které projekt oživí, děti zajímá a více je i rozvíjí. Projekt je na 10 měsíců (školní rok), jsou zde propojeny všechny aktivity, které na sebe vzájemně navazují a postupně probíhají.

Tabulka č. 1

ČASOVÁ POSLOUPNOST A PŘEHLED REALIZACE PROJEKTU

měsíc	činnosti
září	začátek projektu, návštěva městské knihovny-seznámení s knihovnou
říjen	návštěva městské knihovny-1. téma: Kouzelná krabice pohádek
listopad	návštěva 1. třídy, návštěva knihovny-1. téma: Kouzelná krabice pohádek
prosinec	čtení s maminkou
leden	návštěva knihovny-2. téma: Děti v příbězích
únor	návštěva knihovny-3. téma: příběhy o zvířátkách, návštěva 1. třídy
březen	návštěva knihovny-beseda se spisovatelkou
duben	návštěva knihovny-4. téma:Dětská poezie
květen	žáci 9. ročníku čtou dětem, návštěva knihovny-5. téma:Naučná literatura a encyklopedie
červen	návštěva 1. třídy, loučení se žáky 9. ročníku, ukončení projektu

REALIZACE PROJEKTU

Vlastní realizaci projektu předcházejí řízené jazykové činnosti dle třídního vzdělávacího programu pro děti 5-7 leté, zaměřené na rozvoj slovní zásoby, jazykové hry, gramatickou správnost jazyka a dramatizace pohádek.

Ukázka z třídního vzdělávacího programu MŠ děti 5-6 leté, třída Zvídálci:

Jazykový rozvoj

U dítěte se rozvíjí základy spisovného jazyka v hovorové podobě. Dítě by mělo být schopné souvisle, správně a srozumitelně se vyjadřovat a dorozumívat se s dětmi i s dospělými. Rozvoj komunikačních dovedností, vyjadřovací pohotovosti a rozvoje slovní zásoby. Dále se u dítěte rozvíjí sluchové vnímání – analýza, syntéza, paměť, rytmus řečového projevu a zrakové vnímání.

Pro úspěšnost jazykové výchovy je nezbytné působit na dítě v řečovém projevu výchovně doma i v MŠ.

Tento třídní vzdělávací program navazuje na třídní vzdělávací program pro děti mladší 4-5 leté.

- pojmenovávat vnímané předměty, činnosti a jevy
- rozšiřovat a rozvíjet slovní zásobu
- procvičování mluvidel
- rozlišování různých zvuků (figura a pozadí)
- hry se slovy
- slovní popis
- jazykové rozcvičky, sluchové hry
- souvislé vyjadřování dětí (popis, rozhovor, vyprávění)
- aktivně a přirozeně navázat řečový kontakt s ostatními dětmi a dospělými
- společenské vyjadřování (pozdrav, rozloučení, prosba, poděkování, neskákat do řeči ostatním)
- rozklad slov na slabiky, vytleskávání slov
- gramaticky správný projev, správně vyslovovat postupně všechny hlásky a hláskové skupiny, umět rozlišit hlásky na začátku a později konci slova

- před vstupem do ZŠ dosáhnout správné výslovnosti, intonace, hlasitosti, tempa řeči, správného kladení větného a slovního přízvuku
- v souvislém řečovém projevu používat rozvité věty a postupně jednoduchá souvětí
- správně používat předložky, slovesa a skloňovat podstatná jména, užívat správný slovosled
- výrazně a kultivovaně přednést 6-8 říkadel, básní
- rozvoj rytmu
- soustředěně poslouchat a vnímat čtený text, potupně umět porovnávat hrdiny pohádek a jejich vlastností, všímat si rozdílů mezi nimi
- na postavách z klasických pohádek se učit chápat mezilidské vztahy
- vystihnout základní charakterové vlastnosti hrdinů televizních pohádek a hovořit o nich
- reprodukovat text pohádek čtených nebo zfilmovaných a rozumět jim
- vypravovat krátký příběh podle obrázků, vypravovat vlastní příběhy a zážitky
- samostatně předvést dramatizaci
- volná improvizace s loutkou, hračkou, předmětem
- rozumět vtipu, chápat význam humorného textu, vymyslet hádanku,
- samostatně vyprávět
- návštěva knihovny
- divadelní představení
- přiblížení školního prostředí, dětských hrdinové

CHARAKTERISTIKA ZÚČASTNĚNÝCH

Projektu se účastnilo 25 dětí mateřské školy, knihovnice městské knihovny, děti 1. třídy a jejich učitelka, žáci 9. ročníku a maminky dětí z mateřské školy. Hostem projektu je česká spisovatelka Ivona Březinová.

ORGANIZACE PROJEKTU

Naše mateřská škola je součástí základní školy. Projekt probíhal v prostorách mateřské a základní školy. Městská knihovna je ve městě a je přístupná projektu v dopoledních hodinách. Sezení s maminkami probíhalo odpoledne v mateřské škole. Žáci 9. ročníku chodili číst dětem po obědě před odpoledním odpočinkem (čtení trvalo zhruba půl hodiny).

ZHODNOCENÍ PROJEKTU

Na základě zpětných vazeb jsem se rozhodla projekt dále rozšiřovat a obohacovat o další nové činnosti a aktivity. Vyřadila jsem některé aktivity a úkoly a nahradila je novými, které jsem vybrala podle sebe a podle rad dalších pedagogů a knihovnice městské knihovny. Do příštího projektu bych chtěla přidat další nové aktivity a úkoly. Např. více aktivit s rodiči – společné odpoledne v knihovně, aktivity s první třídou – výroba ručního papíru a záložek do knih.

PRAKTICKÁ ČÁST PROJEKTU

Aktivity v městské knihovně

Organizace

V dětském oddělení děti mají rozložené sedáky na koberci, kde mají dostatek prostoru a mohou pohodlně sedět, pracovat s obrázky nebo prohlížet si knihy. V druhé části dětského oddělení jsou dětské stolečky, kde mohou děti sedět kreslit, prohlížet si a zvládat pracovní činnosti. K dispozici je i prostor Oddělení pro dospělé, kde dochází k pohybovým aktivitám.

Aktivity v městské knihovně jsem rozdělila do 6 témat, některá témata měla dvě části.

1. téma: <i>Kouzelná krabice pohádek</i>

Podle Pavla Říčana (2004) naslouchání pohádce má pro dítě *podobný citový (neváhám říci hojivý) význam jako hra*. Může se při něm hravou formou vyrovnávat se svými strachy a konflikty, které jsou zde promítnuty do bezpečné vzdálenosti onoho „bylo-nebylo“, „za sedmi horami“. Předškolák si ten hravý strach přímo užívá, když leží v bezpečí své postýlky a vyprávějící matku má v těsné blízkosti. Připomíná to zálibu dospělých v hororech – i jejich funkcí je ulevovat od skutečných životních děsů.

Předškolák už dokáže sledovat dosti dlouhý děj, vžívá se do něj, považuje ho zprvu za realitu, teprve postupně poznává, že jde o totéž „jakoby“ jako ve hře. Vyžaduje vyprávění a předčítání pohádek znovu a znovu, i když je třeba už umí nazpaměť a pohotově opravuje náhodné drobné chyby předčítajícího. *Prostřednictvím pohádky přejímá nejstarší dědictví své kultury (i s jeho problematickými, temnými prvky, děj*

pohádky je pro dítě jistotou, o kterou se může opřít, a značnou část historického programu, jímž se řídí, jeho duševní vývoj. V tom je funkce pohádek.

1. část aktivit: Pohádky z knihy od Milady Motlové Špalíček pohádek

Z pohádkové krabice byla vytažena pohádka:

ZLATOVLÁSKA

Příloha 1 - Ukázka z pohádky, která je dětem přečtena. Motlová (2006, s. 164-165)

Činnosti k tématu:

- **Zpěv písně**

Na úvod jsme si s dětmi zazpívaly píseň, kterou mají děti rády: Zpívejme si, zpívejme.

Příloha 2 – píseň Zpívejme si, zpívejme

- **Jak to bylo dál? Natahovaná pohádka**

Děti si ožíví příběh pohádky vyprávěním obsahu. Postupně vypráví dítě, které chce, když některé neví, jak to bylo dál, vypráví další dítě.

K vyprávění děti vybírají obrázky z pohádky. Každé dítě při vyprávění pohádky řekne jednu větu. Postupně se děti střídají a dávají tak pozor, kde mají vyprávět a lépe sledují děj vyprávění.

- **Je správné, že Jiřík hada ochutnal? Co se stalo?**

Děti, co se stalo, když Jiřík hada ochutnal? Děti vykřikují, aby rozuměl, co říkají zvířátka.

Odpovědi dětí můžeme rozdělit do několika odpovědí:

Bylo to správné, že to udělal a nesměl.

Nebylo, ale král byl zlý, tak mu to patří.

Jiřík ho přelstil! Je to tak správné.

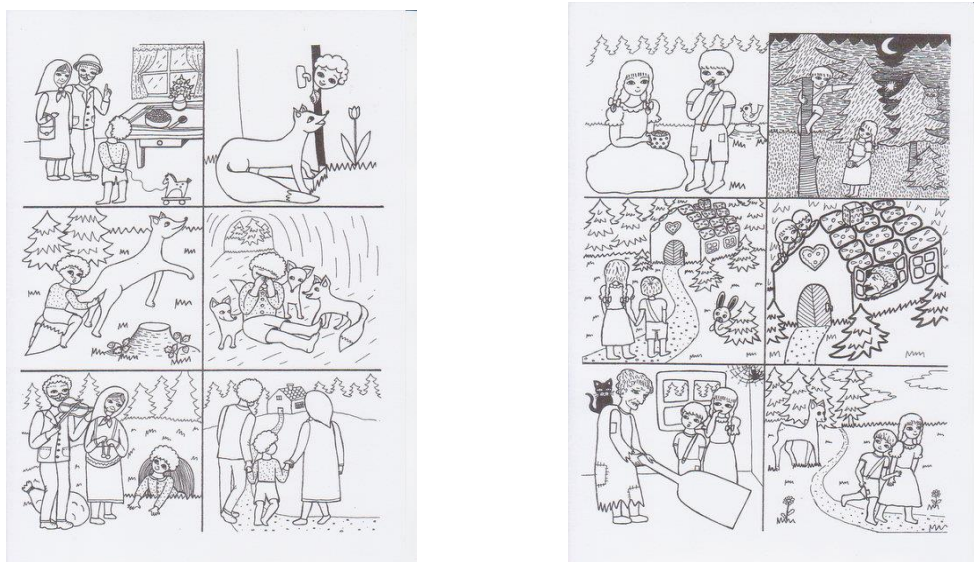
- **Hra: Jak to bylo, pohádko?**

Připomenutí dalších pohádek.

Pomůcky: obrázky z různých pohádek

Pohádky: Hrnečku vař, O Budulínkovi, O kůzlátkách, O Smolíčkovi, Zvířátka a loupežníci, Perníková chaloupka, Červená Karkulka, Koblížek, O kohoutkovi a slepičce, O veliké řepě, Sněhurka a sedm trpaslíků, Šípková Růženka, Zlatovláska, O dvanácti měsíčkách

Děti jsou rozděleny do několika skupinek. Každá skupinka si vytáhne větší obrázek z pohádkové krabice. Po knihovně jsou schované menší obrázky z pohádek - obrázky č. 1. Děti chodí, hledají obrázky své pohádky. Když mají děti obrázky ze své pohádky, tak je řadí, jak jdou v pohádce za sebou-obrázková osnova. Každá skupinka představí, co má za pohádku, řekne o čem je a kdo v ní vystupuje.

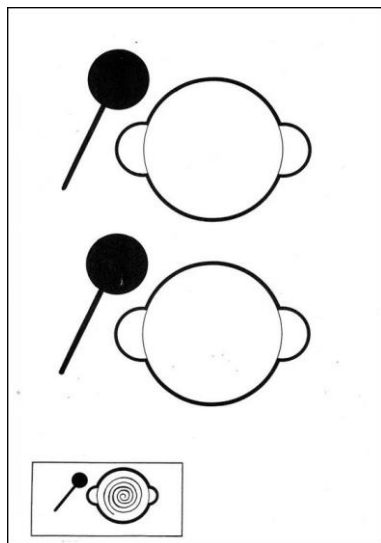
Obrázky č. 1

- **Procvičení grafomotoriky Vaříme a mícháme kaši z pohádky Hrnečku, vař – grafomotorický cvik kruh**

Pomůcky: pracovní list obrázek č. 2, trojhranné tužky tlusté 9 mm.

Postup:

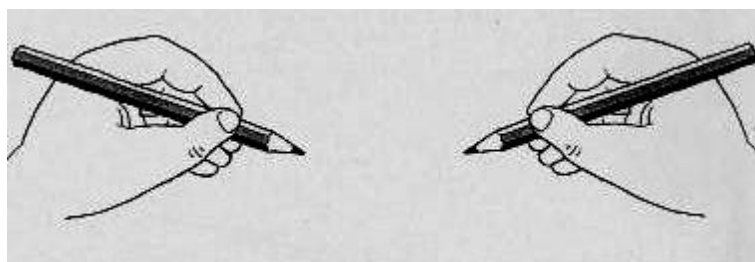
Děti mají na obrázku předkreslený vzor grafomotorického cviku, prvně si ho obtáhnou tužkou a pak vkreslují grafomotorický cvik-klubíčko, kruh (tah tužky se točí do kola, jako při míchání kaše v hrnci). Praváci proti směru hodinových ručiček, leváci po směru. Tah tužky nemusí být přesný. Tento cvik je již cílený, dítě má představu a ví, co obtahuje nebo kreslí. Při obtahování grafického cviku není ještě důležitá linie tahu tužky, ale postupné získávání dovednosti zvládnout grafický cvik. Časem začne být dítě při obtahování přesnější. Grafomotorický cvik uvolňuje dítěti zápěstí ruky.

Obrázek č. 2

Zároveň s rozvojem jazykové výchovy je vhodné rozvíjet i grafomotorické dovednosti. Při grafomotorickém cvičení dbám u dětí na správné držení tužky. Do grafomotorických dovedností patří uvolněná ruka, správné držení psacího náčiní (tužka, pastelka atd.) a velmi důležité je správné sezení dětí při práci. Na správné držení tužky je vhodné dbát již od začátku (tj. od roka a půl), kdy dítě bere tužku do ruky a kreslí.

Držení tužky je stejné u praváků i leváků - Obrázek č. 3. Při správném držení tužky se využívá tří prstů – palec, ukazováček a prostředníček. Dítě drží tužku nejméně 2 cm od špičky ve třech bodech. Tužka je opřena o prostředníček, ukazováček je jemně skrčený (pokud je promáčklý, dítě tlačí na tužku a potom jako by dře, palec netlačí na prsty a je opřen o tužku. Tužka je opřena o kožní řasu. Možné jsou i násadky na tužky.

Obrázek č. 3 Správný úchop tužky vlevo – LEVÁK, vpravo - PRAVÁK

Pokud dítě správně drží tužku, je zde dobrý předpoklad, že bude plynule psát. Držení tužky nacvičujeme pomocí nápodoby. K tomuto nácviku jsou velmi dobré tlusté trojhranné tužky s kulatou špičkou. Naše přední specialistka na problémy s grafomotorikou Yveta Heyrovská (2008) radí učitelům: „Základem je dát dětem do ruky od samého začátku kvalitní psací náčiní - trojhranný program tužek a pastelky. U trojhranného programu je třeba ohlídat velikost hrany, která se s věkem dítěte zmenšuje. Obecně platí, že mladší děti začínají obvykle na hraně 12-14 mm, předškolákům vyhovuje 9 mm.“ Příloha 3 - pastelky trojhranné: srovnání dvou velikostí pro předškoláky.

- **Pohybová aktivita Postav hrad**

Děti mají k dispozici velké molitanové kostky a společně postaví velký hrad, kam se všichni vejdou.

- **Báseň Zlatovláška z knihy Brousek pro tvůj jazýček František Kábele**

Zlatovláška

Za lesem je zámek, na něm zlatá báň,

v zámku Zlatovláška, hlídá ji zlá saň.

Honza zlou saň zabil, princeznu si vzal,

a tak se stal z Honzy v zlatém zámku král.

Procvičení správné výslovnosti, děti říkadlo opakují, až se je naučí z paměti. Je nutné dbát na správnou výslovnost při opakování. Cvičení poznání náslovně hlásky: Na jaké písmeno začíná slovo: Zlatovláška, Honza, král, saň, zámek, kopec...

- **Skládání koníka z pohádky**

Pomůcky: bílé papíry, nůžky, lepidlo, černý fix

Postup:

Děti si složily podle návodu koníky z papíru - obrázek č. 4, slepily si obě části k sobě, nastříhaly si hřívu a ocas. Pak koníka dokreslily. Dětem se tato činnost velmi líbila, měly z koníků radost a chtěly si je odnést domů. „Děti, která slova jsou podobná slovu kůň?“ Kůň, koník, koníček, kobylka, klisna, hřebec... „Jak se jmenuje mládě od hřebce a klisny?“ Hříbátko.

Obrázek č. 4

Příloha 4 – postup na skládání koníka.

- **Prohlížení knih**

Poslední částí tohoto tématu je prohlížení knih. Knihovnice připravila dětem různé knihy pohádek, moderní i lidové. Obrázek č. 5.

Obrázek č. 5

2. část: Pohádky z knihy Karla Čapka Devatero pohádek a ještě jedna jako přívazek od Josefa Čapka

Z pohádkové krabice byla vytažena pohádka:

POHÁDKA POŠŤÁČKÁ

Příloha 5 - Ukázka z pohádky, která je dětem přečtena. Čapek (1977, 209-213)

Předčítání je v předškolním období pokládáno za nejúčinnější metodu podpory čtenářství v předškolním období. Podle Václava Mertina (2003) při předčítání se dítě učí nenásilně principům čtení, je motivováno ke čtení, čtení je pozitivně propojováno s radostí, s pěknými zážitky, se společnou činností s dětmi i dospělými. Důležitá je radost ze čtení. Tím si dítě posiluje obranyschopnost pro případ, že se při následující výuce čtení objeví překážky.

Činnosti k tématu:

- **Co se v té pohádce stalo?**

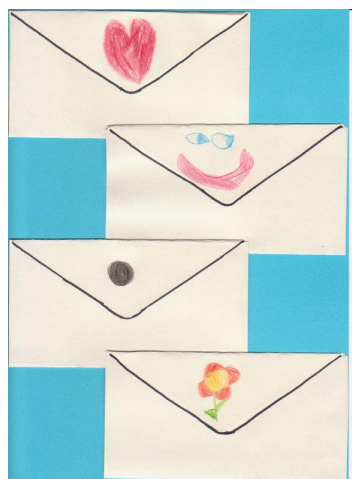
Děti si připomenou děj pohádky. Postupně se děti střídají a vypráví pohádku.

- **Co znamená obrázek na psaníčku? Pro koho asi ten dopis je? Mohla by pohádka dopadnout i jinak?**

Pomůcky: papír, lepidlo, pastelky

Postup:

Děti si vytvoří své psaníčko. Na obálku, kterou si samy slepily podle vzoru, nakreslí pastelkami, co jejich psaníčko skrývá za obsah. Přinesou je, posadí se a každé dítě postupně představí své psaníčko. Ukázka psaníček, které si děti vytvořily – obrázek č. 6. Obrázek na psaníčku má vystihnout, jaké je. Co se v psaníčku píše? Je to psaníčko z lásky, radostné psaní, přání k narozeninám nebo smutné psaníčko?

Obrázek č. 6

Využijí pohádku, kterou děti znají. Vyzvu děti, ať zkusí závěr pohádky vymyslet jinak a navrhnout nový konec. Otázky: Co by se stalo, kdyby psaníčko nedošlo? Kdyby ho dostal někdo jiný? Co by s ním měl udělat?

Děti vymyslely:

Frantík by nenašel Mařenku a zůstal by sám.

Mařenka by si musela najít nového ženicha.

Pan Kolbaba mohl dát dopis někomu jinému.

Dopis se mohl na poště ztratit.

- **Zpěv písně**

S dětmi si zazpíváme píseň, Jede, jede poštovský panáček. Při zpěvu dbám na správnou intonaci a rytmus písně.

Příloha 6 – píseň Jede, jede poštovský panáček

- **Nakresli dopis pro někoho, koho máš rád.**

Pomůcky: trojhranné pastelky, bílé papíry, černý fix, obálka - z domova si děti přinesou obálku s nadepsanou adresou (adresu jim doma na dopis napíše maminka a nalepí i poštovní známku), a do ní si pak děti vloží vytvořený dopis.

Postup:

Děti dostanou papír a na něj nakreslí obrázek podle své volby. Pak jim předepíšu na papír pro koho dopis je a oni opíší a napíší tam své jméno. Některé děti jsou šikovné a zvládnou i své příjmení. Ukázka obrázek č. 7. Dívka 5, 9 let obkreslila slova, BABIČCE POSÍLÁ, celý svůj podpis již umí napsat. Cestou z knihovny dopisy doneseme na poštu a dopisy pošleme. Při té příležitosti si prohlédneme s dětmi poštu a podíváme se, jak to na poště funguje. Tato část se dětem velmi líbila. Byly nadšené, že si mohou sami poslat dopis a čekaly, až se ozvou osoby, kterým dopis poslaly. Pak mi s radostí sdělovaly, že dopis došel a jak udělal všem radost.

Obrázek č. 7

Tabulka č. 2 Dovednosti, které byly rozvíjeny v této části tématu.

jazykové dovednosti	vyprávění, správná výslovnost, rozvoj slovní zásoby, poznání náslovné hlásky, gramatická správnost řeči
výtvarné, pracovní dovednosti	kresba, skládání papíru-dodržovat správný postup při skládání, nalepování – zvládat výtvarné činnosti
grafomotorické dovednosti	grafomotorický cvik, správné držení tužky, správné sezení při práci, jemná motorika, koordinace ruky a oka
předmatematické dovednosti	orientace v prostoru, geometrické tvary: obdélník, čtverec, trojúhelník
pohybové dovednosti	pohyb při stavbě hradu z kostek
hudební dovednosti	zpěv písní, správná intonace

Literatura jako pomůcka:

ČAPEK, K. *Devatero pohádek a ještě jedna jako přívazek od Josefa Čapka*. Praha : Albatros, 1977. 13-647-KMČ-77, s. 209-213.

HORÁČKOVÁ, J. *Zpívejme si, zpívejme 1.*, vydala autorka Jaroslava Horáčková, 2001.

KÁBELE, F. *Brousek pro tvůj jazýček*. Praha : Albatros, 1988. 13-716-88.

LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-244-7.

MOTLOVÁ, M.: *Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček*. Praha : Knižní klub, 2006. ISBN 80-242-1720-1, s. 164-165.

STOJAN, J. *MALIČKÁ SU 3* : Učebnice hudební výchovy pro děti mateřské a základní školy, 1997. ISBN 80-86086-11-9.

2. téma: Děti v příbězích

Pohádka z knihy od Miloše Macourka Pohádky

Z pohádkové truhlice byla vytažena pohádka:

POHÁDKA O MRAZÍKU

Příloha 7 - Ukázka z pohádky, která je dětem přečtena (Macourek, 2011, s. 70-76)

Činnosti k tématu:

- **Kdo vystupoval v příběhu?**

Děti vypráví, které postavy v příběhu vystupují: mrazík, holčička, tatínek, lidé, co bydlí v domě...

- **Jaké květy, děti, mrazík maloval?**

S dětmi si povídám, jaké květy mrazík maloval? Pro děti je těžké pamatovat si všechny názvy květin. Děti si vzpomněly na tulipány a růže. Na další květiny si nemohly vzpomenout. Na pomoc jsem vzala Atlas květin a květiny jsme vyhledaly a děti si je prohlédly, jak vypadají.

- **Proč nesmí mrazík do botanické zahrady?**

Dětem bylo předem vysvětleno, jak vypadá botanická zahrada. Botanická zahrada má část venkovní i skleníkovou. Společně s dětmi si najdeme, jak vypadá v dětské encyklopedii. Dětem vysvětlím: botanická zahrada je založená zahrada, ve velkém skleníku, kde se reguluje teplota, aby tam mohly růst a kvést tropické rostliny.

- **Výtvarné aktivity Co mrazík maloval?**

Pomůcky: čtvrtky, modrý inkoust, zmizík

Postup:

Inkoustem si natřely děti čtvrtky předchozí den a přinesli jsme je sebou do knihovny. Na natřený podklad čtvrtky malovaly děti zmizíkem. Malovaly květy jako maluje mrazík na okna. Dětem se práce povedla, některé práce vypadaly jako vymalované od opravdového mrazu. Obrázky jsme vyzdobili knihovnu.

- **Pohybová hra: Na Mrazíka**

Ve skupině dětí vybereme jedno dítě a to je mrazík, František. Abychom ho odlišili, dáme mu na hlavu modrou čepičku. Mrazík honí děti, koho se dotkne, ten zmrzne a stojí. Vysvobodit ho může dítě kamarád, který ho pohladí po hlavě. Takto během hry vystřídáme mrazíky.

- **Prohlížení knih**

Knihovnice připravila knihy s tématem Děti v příbězích. Děti si knihy prohlížely s nadšením – obrázek č. 8.

Obrázek č. 8

Tabulka č. 3 Dovednosti, které byly rozvíjeny v této části tématu.

jazykové dovednosti	vyprávění, správná výslovnost, rozvoj slovní zásoby, záměrně si zapamatovat text a porozumět mu
výtvarné dovednosti	kresba, napodobení různých tvarů(květů)
prosociální dovednosti	prosociální cítění mezi dětmi, pravidla hry, kamarádství
předmatematické dovednosti	orientace v prostoru, geometrické tvary
environmentální dovednosti	vztah k přírodě – květinám, názvy květin, ochrana přírody
pohybové dovednosti	spolupráce při pohybu, běh

Literatura jako pomůcka:

Květiny - Kapesní atlas, Slovart 2005. ISBN 80-7209-686-9.

MACOUREK, M. *Pohádky*. Praha : Mladá Fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2255-2. s. 70-76.

3. téma: Příběhy o zvířátkách

Pohádka z knihy Josefa Čapka Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili i a ještě o všelijakých věcech

Z pohádkové krabice byla vytažena pohádka:

POHÁDKA O PEJSKOVI A KOČIČCE, JAK MYLI PODLAHU

Na tuto část si děti přinesou převlek pejska a kočičky. Převleky si vyrobí a připraví doma s maminkou. V knihovně se převlečou na celé téma.

Příloha 8 - Ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Čapek (2006, s. 10-17)

- **Jak to bylo dál?**

Společně s dětmi dovyprávíme pohádku. Když děti nevěděly, pomohla jsem jim návodem na vyprávění. Jak se pejsek s kočičkou umyli? Děti měly trochu problém dopovídat pohádku do konce správně.

- **Zahrajeme si, jak to v pohádce bylo...**

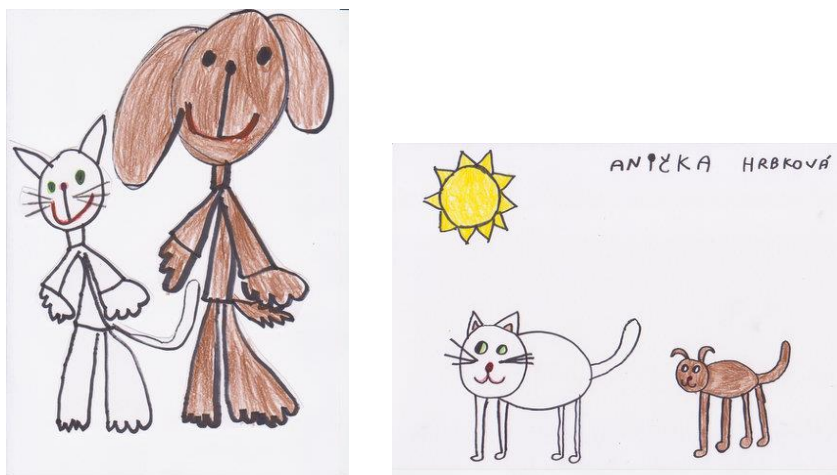
Děti si udělají dvojice pejsek-kočička a postupně, každá dvojice zahraje nějakou část z pohádky. Mají chvíli mezi sebou na domluvu, co zahrají. Některým dvojicím se to velmi povedlo. Děti ukazovali nejčastěji, jak zvířátka myjí podlahu nebo jak se věší na šňůru s prádlem. Jedna dvojice dětí ukazovala, jak pejsek snědl mýdlo a to mu pěnílo. Děti se této ukázce nejvíce smály, přišlo jim to vtipné.

- **Kresba pejska a kočičky**

Pomůcky: čtvrtky, trojhranné pastelky, černý fix

Postup:

Děti si nakreslily černým fixem pejska a kočičku, pak si obrázky vybarvily pastelkami. Vesměs všechny děti pojalý postavy klasicky jako zvířátko. Jedna holčička 6,1 let nakreslila zvířátka jako postavy velice pěkně. Ukázka obrázky č. 9.

Obrázky č. 9

Dále jsme si s dětmi povídali: Jaký je rozdíl mezi lidmi a zvířátky? Proč zvířátka v pohádkách mluví? Umí chodit jako lidé?

- **Děti, znáte ještě nějakou pohádku z této knihy?**

Pomůcky: obrázky z pohádkové knihy

Příloha 9 – obrázky z dalších pohádek z knihy

Mezi regály knihovny jsou schované obrázky z pohádek, vedou k nim stopy tlapek-
obrázek č. 10. Děti podle stop hledají obrázky. Pak určují, z které pohádky obrázek

našly a o čem pohádka je. Vždy si pohádku s dětmi připomenu, když neví, tak jim pomohu. Na závěr děti dostanou omalovánky o pejskovi a kočičce.

Obrázek č. 10

- **Zpěv písně Kočka leze dírou, pes oknem**

Děti, kdo si vzpomene na nějakou písničku, kterou si zazpíváme? Přemýšlejte, v které písničce je pes a kočka? Děti křičí: „Kočka leze dírou, pes oknem!“

Příloha 10 – píseň Kočka leze dírou

- **Prohlížení knih**

Poslední částí tohoto tématu je prohlížení knih. Děti si prohlížely knihy, dle svého rozhodnutí a samy si je mohly vybírat z regálů v dětském oddělení.

Tabulka č. 4 Dovednosti, které byly rozvíjeny v této části tématu.

jazykové dovednosti	vyprávění pohádky s vizuální oporou, správná výslovnost, rozvoj slovní zásoby, literární poznatky, porozumění řeči
výtvarné, pracovní dovednosti	kresba, rozpoznat odlišnost v detailech, seznámení s výtvarnou technikou
dramatické dovednosti	dramatizace z pohádky, rozvoj představivosti při nápodobě postavy
rozumové dovednosti	rozpoznat odlišnosti v detailech, odhalit podstatné a nepodstatné znaky zvířecích postav, rozvoj představivosti a fantazie
pohybové dovednosti	spojit pohyb s řečí
hudební dovednosti	zpěv písně

Literatura jako pomůcka:

ČAPEK, J. *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili i a ještě o všelijakých věcech*. Praha : Albatros, 2006. ISBN: 80-00-01878-0.

STOJAN, J. *MALIČKÁ SU 3 : Učebnice hudební výchovy pro děti mateřské a základní školy*, 1997. ISBN 80-86086-11-9.

4. téma: Dětská poezie

Báseň je rodná sestra písňe a říkadlo vlastně matka i prabába obou. Pro citlivou hlasitou interpretaci, tzn. Pochopení a přednes dětské poezie, do níž zahrnujeme báseň a říkadlo, však je nutné zdůraznit, čím se tyto dva lyrické útvary odlišují. Lapidárně řečeno: říkadlo se říká, báseň se přednáší. (Gebhartová, 2011)

Hádanky z knihy od Zuzany Kopecké Hádanky od srdíčka

Hádanky z knihy od Milady Motlové Český špalíček

Básně, veršované pohádky a říkadla od Františka Hrubína Špalíček veršů a pohádek

Činnosti k tématu:

- **Hádej, hádej hadači**

Každé dítě má soubor obrázků, učitelka přečte hádanku a děti ze skupiny obrázků vyberou obrázek. Dítě, které uhádlo, zvedne obrázek nad hlavu.

Hádanky:

Je malý sklípek, v něm dvě řady slípek a červený kohoutek. (ústa, jazyk, zuby)

Když to vyhodíš, je to bílé, když to spadne, je to žluté. (vajíčko)

Leze, leze po železe, nedá pokoj, až tam vleze. (klíč)

Čtyři rohy, žádné nohy, chaloupkou to pohne. (hlemýžď)

Neseje se, nesází a přece všude roste. (tráva)

Běhá to okolo chalupy, dělá to cupity, cupity. (děšť)

Přišel k nám bílý kuň, zalehl nám celý dvůr. (sníh)

Smrček, dub a borovice, roste nás však mnohem více. Lístek, šiška, jehličí, ne, ve mně se nekřičí. Hříbek, houba, kapradí, kdo to neví, nevadí. (les)

Za sluníčkem hlavu točí, nevidí nic, nemá oči. Když dozraje malinko, každému dá semínko. (slunečnice)

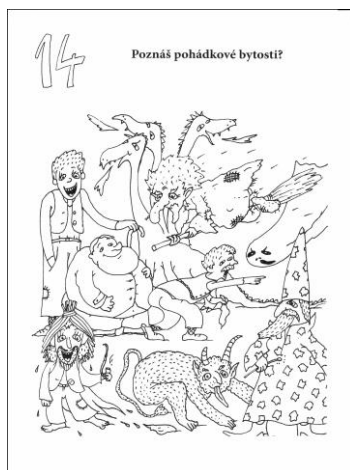
Mám, já jedno mám, komu já ho dám. Asi mámě, tatíčkovi, kousek schovám bratříčkovi. Tluče, tluče, bije, bije, jen s ním člověk prostě žije. (srdíčko)

- **Pracovní list Poznáš pohádkové bytosti?**

Pomůcky: pracovní list - obrázek č. 11, pastelky

Postup:

Děti si prohlédnou obrázek a jmenují, pohádkové bytosti. Otázka: V které pohádce vystupují? Obrázek si vybarví pastelkami.

Obrázek č. 11

- **Pohybová hra na říkadlo od Františka Hrubína Kde je myška, tam je kočka.**

Kde je myška, tam je kočka.

Běží kočka, běží myš.

Myslíš si, že myška počká,

až ji, kočko sníš?

Popis hry:

Několik dětí, zpravidla tři děti jsou kočky. Ostatní jsou myšky. Děti říkají říkadlo, až dořeknou, začnou honit kočky myšky. Kočka, co chytí myš, se s ní vystřídá a hra se opakuje.

- **Veršovaná pohádka Paleček a jeho kamarádi František Hrubín a rozhovor s dětmi**

Příloha 11 - text básně Paleček a jeho kamarádi

Dětem přečtu tuto veršovanou pohádku a ptám se: „Děti, o čem je veršovaná pohádka, kdo to ví?“ Děti odpovídají o ruce.

„Jak se jmenují prsty na ruce?“ Děti jmenují názvy prstů a pak jim ještě opakuji, prsty ukazují a děti odpovídají. Mají trochu problém s prstem prsteníčkem a prostředníčkem, někdy si název spletou.

Další otázky: „Kolik prstů je na ruce, spočítej je.“ „Kolik jich máš dohromady?“ „A co nohy?“ Děti ukazují počet prstů na ruce.

Podle Michaely Kaslové (2010) na počet vyjádřený základními číslovkami se ptáme otázkou „kolik“. U předškolního dítěte je potřeba rozvíjet kvantitativní představu o čísle. Nestačí pouze odříkávat, ale vědět, že 5 je 1, 2, 3, 4, 5 a to je pět prstů.

- **Výtvarná aktivita obtisk ruky dětí – společná práce dětí**

Pomůcky: temperové barvy, velký formát papíru, štětce, kelímek s vodou

Postup:

Dítě si natře svou ruku hustou barvou a pak obtiskne ruku na papír. Obrázek ze společné práce č. 12.

Obrázek č. 12

- **Řekni básničku, kterou znáš**

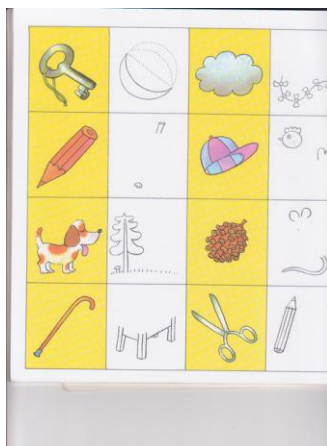
Zde nechávám prostor dětem, které chtějí přednést básničku. Velmi mě potěší, když dítě přednese báseň, co se naučilo doma nebo i ze školky, tu která se mu líbí.

- **Hledej, co se rýmuje**

Zkus udělat rýmy – šprýmy (Opravidlová, 1996, s. 22)

Děti podle obrázků přiřazují k sobě slova, co se rýmují. Některé obrázky si musí děti dokreslit - obrázek č. 13.

Příklad: myška-liška, pes-les, slon-zvon, liška-pampeliška, klíč-míč.

Obrázek č. 13

Tabulka č. 5 Dovednosti, které byly rozvíjeny v této části tématu.

jazykové dovednosti	vyprávění, správná výslovnost a artikulace, rozvoj slovní zásoby, smysl pro rým, pro rytmus, zraková diferenciacce
výtvarné, pracovní dovednosti	malování temperovými barvami, technika obtisku, správné pracovní návyky při práci
rozumové dovednosti	procvičení barev, části těla
předmatematické dovednosti	Orientace v číselné řadě 1-10, vyjmenovat ji, porovnat počet, číslo jako počet prvků
pohybové dovednosti	orientace v prostoru, spojení pohybu a řeči, smysl pro rychlost při hře
hudební dovednosti	zpěv písně, správná intonace

Literatura jako pomůcka:

DROPOVÁ, G. *Kreslím a maluju aneb rozvíjení grafomotorických dovedností pro děti předškolního věku*. PORADCE, vydavatelská činnost neperiodických publikací, 2003. ISBN 80-86674-17-7.

HRUBÍN, F. *Špalíček veršů a pohádek*. STUDIO trnka s.r.o., 2006, 978-80-87678-21-3.

KOPECKÁ, Z. *Básničky od srdíčka*. Brno CENTA, spol.s. r. o., 2003. ISBN 80-903327-4-9.

KOPECKÁ, Z. *Hádanky od srdíčka*. Brno CENTA, spol.s. r. o., 2003. ISBN 80-903327-6-5.

OPRAVILOVÁ, E. *Než půjdeš do školy*. Blug, 1996. číslo publikace 86-85635-73-9.

5. téma: Co najdu v encyklopedii, co mě zajímá?

Podle Dany Kutálkové (2005) jsou oblíbené různé dětské encyklopedie u dětí, jelikož rozšiřují jejich znalosti. Dobře se hodí pro další rozvoj řeči a myšlení. V posledním roku předškolního věku bychom se měli věnovat hlavně schopnosti vyhledávat nejpodstatnější znaky, hledat osnovu příběhu, abychom dítěti usnadnili vyprávění větších celků. Ze stejného důvodu se děti učí vyhledávat základní charakteristiky předmětů a jevů.

- **Najdi...strom, dinosaura, planetu, slunce, roční období, zvíře.**

Děti, najděte v knihách...

Děti mají k dispozici v prostoru dětského oddělení knihy, každé dítě si vybere knihu, která ho zaujme. Děti hledají ve své knize věc, která je na obrázku. Nad knihami vedeme s dětmi rozhovor. Při rozhovoru nad knihou, děti hlouběji téma zaujme. Každé dítě, které chce, řekne svůj názor o tom, co našlo. Děti se tak naučí prosadit svůj názor, jsou iniciativní a méně ostýchavé.

Knihy:

Encyklopedie *Vesmír, Lidské tělo, Dinosauři*

Dětský atlas

Atlas zvířat

První encyklopedie pro kluky a holky

ALDERTON, D. *Zvířata*

VODIČKOVÁ, M. *Moje první encyklopedie Larousse*

- **Pohybová aktivita cvičení z jógy:**

POZDRAV SLUNÍČKU

Ted' se pěkně postavíme

a sluníčko pozdravíme.

Dlaně otoč k sluníčku,

spoj je a dej k srdíčku.

Podívej se k nebi vzhůru,

skloň se k zemi, úctu vzdej

a chvíli se nehýbej...

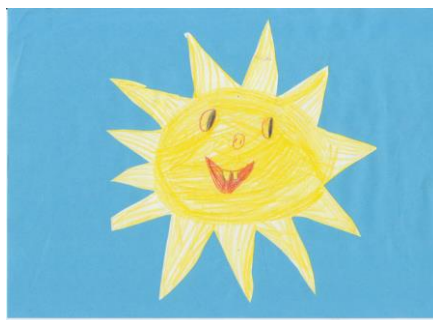
Nahoru své ruce zdvihni,

nad hlavou je spoj.

Dej je dolů, k srdci svému,

pozdrav slunce – HARI ÓM.

Podle básně děti v klidu cvičí. Je dobré, aby děti byly v klidu, klidně dýchaly a tím se zklidní a cvičení z jógy si prožijí. Na cvičení si každé dítě nakreslilo své sluníčko. Obrázek č. 14: sluníčko, chlapec 6, 1 let.

Obrázek č. 14

- **Přiřaďte, co patří k ročnímu období**

Pomůcky: obrázky a různé předměty

Děti jsou ve skupinkách a přiřazují předměty k obrázkům.

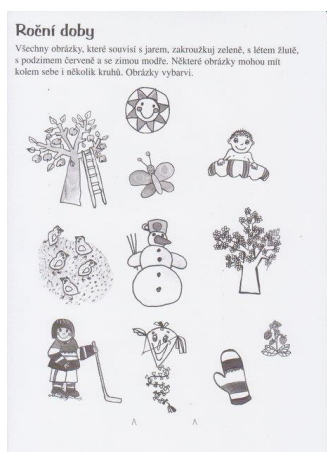
jaro (tulipán, kuřátko, velikonoční vajíčko, fialky, deštník)

léto (plavky, stan, zmrzlina...)

podzim (holínky, jablka, brambory, slunečnice, ohýnek, drak...)

zima (sněhulák, rukavice, sáňky, lyže, kapr, prskavky...)

- **Pracovní list k této činnosti Roční doby - obrázek č. 15**

Obrázek č. 15

Děti vypracují pracovní list podle návodu.

- **Hledej obrázek, slož ho a pověz, co o něm víš?**

Pomůcky: obrázky - strom, dinosauři, roční období, planety, dům, orchestr, exotická zvířata, rostlina, hory, letiště

Děti se rozdělí do dvojic a jdou do druhého oddělení hledat obálku s vloženým rozstříhaným obrázkem, až ji najdou, vrátí se zpět a složí si obrázek- ukázka obrázek č. 16. Postupně si sdělují, co na něm mají. Povídají, co o něm ví. Společně s učitelkou a knihovnicí vyhledají v encyklopedii nové poznatky, které jim učitelka přečte. Postupně se vystřídají všechny dvojice dětí.

Obrázek č. 16

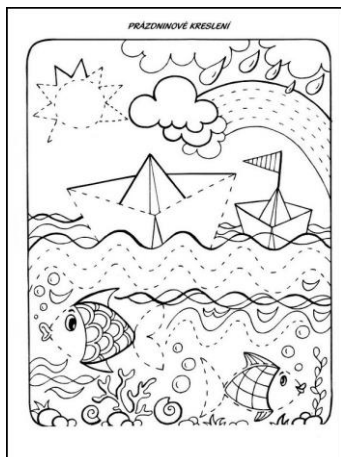
- **Grafomotorické cvičení**

Pomůcky: pracovní list - Grafomotorické cvičení vlnky- obrázek č. 17, trojhranná tužka

Postup:

Před nácvikem grafických cviků procvičuji s dětmi správné držení tužky. Důležité je, aby dítě správně drželo tužku a u práce i správně sedělo – obrázek č. 18.

Příklad cvičení na správné držení tužky z mé praxe: Aby dítě drželo správně tužku, musí ji pevně držet palcem a mít ji pevně opřenou o prostředník ruky. Pokud zvedne ukazovák, tužka mu nesmí vypadnout z ruky. Cvičím s dětmi držení tužky tzv. Ptáček – dítě drží tužku palcem a prostředníkem, zvedá ukazováček jako ptáček, když otvírá zobáček a pípá. Říkám dětem: „ ukaž, jak pípá ptáček“ – děti si tak upevňují držení tužky a velmi se jim to líbí. Mají radost, pokud jim tužka v ruce dobře drží a nevypadne jim z ruky. Děti pracují zleva doprava.

Obrázek č. 17

Obrázek č. 18

- **Tvorba přirovnání**

Otázka: „Kdo je jako?“ Děti pomocí obrázků tvoří přirovnání. Příklad pro děti: Dlouhý jako...had.

Pomalá jako..., Malá jako..., Nebezpečná jako..., Rychlý jako..., Studený jako..., Špičatý jako..., Kulatý jako..., Mokrý jako..., Slaný...

- **Vytvoř z hlíny zvířátko**

Pomůcky: hlína, modelovací desky, voda

Každé dítě si rozmyslelo, jaké zvířátko si vymodeluje. Dětem jsem podle toho rozdělila hlínu na podložku a každé dítě si zvířátko vytvořilo. Zvířátka jsme nechali uschnout na modelovacích deskách a pak jsme si vytvořili výstavu - obrázek č. 18. Děti pozvaly své rodiče na výstavu do městské knihovny.

Obrázek č. 18

- **Na závěr prohlížení encyklopedií**

V závěru si děti prohlédly všechny encyklopedie – obrázek č. 19, které jsme při práci používali.

Obrázek č. 19

Tabulka č. 6 Dovednosti, které byly rozvíjeny v této části tématu.

jazykové dovednosti	vyprávění, správná výslovnost, rozvoj slovní zásoby, zraková diferenciacie, pravolevá orientace, paměť, vyjadřovací schopnost
pracovní dovednosti	rozvoj tvořivosti při práci s hlinou
environmentální dovednosti	znalosti o přírodě, světě, ochraně přírody
rozumové dovednosti	specifické znalosti, naučit se vyhledávat informace v knize a umět ji použít
pohybové dovednosti	cvičení z jógy – klidný pohyb, uvolnění pohybu, naučit se pohyb prožít
hudební dovednosti	zpěv písně

Literatura jako pomůcka:

ALDERTON, D. *Zvířata*. Svojtka, 2011. ISBN 978-80-256-0514-1.

Atlas zvířat. Svojtka, 2011. ISBN 978-80-7237-679-7.

BLUMENTRITTOVÁ, V. *Už se těším do školy*. Blug, 2010. ISBN 80-7274-957-9.

Dětský atlas. Svojtka, 2005. ISBN 80-7352-158-X.

Encyklopedie *Vesmír, Lidské tělo, Dinosauři*. Svojtka, 2011. ISBN 978-80-256-0285-0.

První encyklopedie pro kluky a holky. Svojtka, 2001. ISBN 80-7237-421-4.

VODIČKOVÁ, M. *Moje první encyklopedie Larousse*. Knižní klub, 2005. ISBN 978-80-242-2412-1.

Knihy, které byly přečteny dětem na pokračování v průběhu projektu

Tituly knih byly vybrány záměrně, některé byly součástí projektu, některé jsme vybrali s dětmi a podle momentálního vkusu kolektivu dětí. Některé tituly přinesly děti do MŠ z domova a chtěly je přečíst. Dětem čtu každý den, po obědě v době odpočinku. Text jim přečtu a poté jim ukážu obrázky z knihy.

TITULY KNIH:

Motlová Milada Český špalíček
Boudová Nela Eliška a Korálnícci
Papoušková Eva Kosprd a Telecí
Braunová Petra Rošťák Oliver
Čapek Karel Dášenska
Eduard Petiška O letadélku Káněti
Bohumil Říha Honzíkova cesta
Macourek Miloš Pohádky
Václav Čtvrtek O hajném Robátkovi
Eduard Petiška Pohádkový dědeček
Astrid Lindgren Děti z Bullerbynu
Eduard Petiška Birlibán
František Hrubín Špalíček veršů a pohádek
Zuzana Kopecká Básničky od srdíčka
Václav Čtvrtek Povídání o víle Amálce
Březinová Ivona Lentilky pro dědu Edu

2. část projektu:

AKTIVITY S 1. TŘÍDOU

První třídu jsme s dětmi navštívily třikrát – obrázky č. 20. Poprvé nám děti předvedly, jaká písmena se již naučily znát a přečíst. Při druhé návštěvě nám děti přečetly jednotlivá slova a krátké věty ze Slabikáře. Předvedly dětem, kolik písmen už znají. Také mohly děti z mateřské školy nahlédnout do písanky a podívat se, jak děti píší. Děti si prohlédly i Slabikář.

Dětem se tyto návštěvy velmi líbily, s dětmi první třídy se znají, všichni společně chodily do mateřské školy a jsou kamarádi. Pro děti je toto vzájemné spojení velmi motivující a na návštěvy se těší. Na konci školního roku nám děti přečetly již celou pohádku ze Slabikáře. Každé dítě přečetlo kousek a všichni se vystřídaly. Přečetly nám pohádku „O veliké řepě“.

Obrázky č. 20

ČTENÍ S MAMINKOU – Co mi čte maminka doma?

V měsíci prosinci jsem uspořádala část projektu Čtení s maminkou. Maminka se svým dítětem přišly do mateřské školy a přinesly si svou oblíbenou knihu.

Obrázek č. 21

Postupně každá dvojice představila svou knihu a maminka přečetla úryvek – obrázek č. 21. Dítě při čtení své maminky vždy ukázalo k přečtenému textu obrázek (ilustraci) v knize ostatním. Popovídali jsme si, co se nám na knize líbí, zda ji ostatní znají a proč se stala, tak oblíbenou. Na závěr některé maminky vyprávěly historku ze svého dětství, jak jim jejich maminka také četla. Na konci posezení jsme si knihy vystavily a společně si je se všemi dětmi a maminkami prohlédly a společně si popovídaly. Této části se zúčastnilo dvacet maminek se svým dítětem. Jen pět dětí tu maminku neměly.

ŽÁCI 9. ROČNÍKU ČTOU DĚTEM

V této části projektu jsem zapojila žáky 9. ročníku ZŠ do předčítání dětem před odpoledním odpočinkem. Cílem je socializace mezi dětmi různých věkových skupin a umět naslouchat starším dětem. Pro děti z 9. třídy bylo důležité si uvědomit, jak číst malým dětem, jak se chovat. Do projektu se zapojila děvčata. Problém byl, hlasitost při čtení. Některé dívky četly potichu a nebylo jim rozumět. Se žáky jsem se domluvila a hlasitost a správná artikulace se zlepšila. Děvčata se začala při předčítání snažit číst pomalu, jasně a zřetelně vyslovovat slova, správně artikulovat a číst hlasitěji.

Organizace:

Děti odpočívají na mezonetu ve třídě. Jsou rozmístěné tak, aby viděly na osobu, která předčítá. Žáci představí svou knihu - název knihy, ukáží knihu, jak vypadá, dále představí autora, ilustrátora a co z knihy přečtou. Výběr knih a je na žácích, Jsou ve dvojicích a každý přečte jednu část nebo kapitolu, kterou si vybral. Po přečtení si děti prohlédnou ilustrace z knihy, žáci postupně děti obejdou a popovídají si s nimi o knize, co jim četli a jak se jim kniha líbí.

Završením spolupráce dětí mateřské školy a žáků je předávání vysvědčení žákům 9. ročníku – tzv. Loučení se žáky 9. ročníku. Děti předškoláci se rozloučí se žáky, při předávání vysvědčení jim popřejí a předají květinu. Tím jsou pasováni do budoucích školáků.

BESEDA SE SPISOVATELKOU

V měsíci březnu byla pozvaná na besedu česká spisovatelka Ivona Březinová. V městské knihovně jsme společně s dětmi 1. třídy uspořádali besedu. Paní spisovatelka dětem povídala o knihách a ilustrátorce Heleně Zmatlíkové. Dále dětem předvedla, jak se vytváří kniha - jak se tisknou stránky, připravují vrchní desky, a jak vypadá nesvázaná kniha. Obrázky č. 22. Také dětem předvedla své knihy, děti si je mohou prohlédnout a později zakoupit.

Obrázky č. 22

Rozhovor s pedagogem základní školy, pracovnící městské knihovny a interpretace výsledků

Rozhovor byl použit jako doplňující metoda k realizovanému projektu. Rozhovoru se zúčastnila učitelka základní školy a knihovnice městské knihovny, kde byl projekt realizován.

- **Rozhovor s učitelkou 1. třídy základní školy**

1. Proč je podle Vás důležité rozvíjet u dětí před vstupem do základní školy jazykové dovednosti a předčtenářskou gramotnost?

Dítě by se mělo vyjadřovat pomocí slovní zásoby odpovídající jeho věku. Rozvoj jazykových dovedností má velký význam pro rozvoj myšlení žáků. Děti se učí soustředěně poslouchat četbu a zároveň si osvojují pravidla při předčítání. Prostřednictvím četby získávají morální poučení.

2. Má to kladný vliv pro budoucí čtení dítěte?

Podle mého názoru to má určitě kladný vliv pro budoucí čtení dítěte.

Při poslechu se zjemňuje smyslové vnímání dětí – sluch pro zvukovou stránku jazyka, rozvíjí se představivost a fantazie, rozvíjí se i pojmové myšlení.

3. Jaké mají děti po vstupu do základní školy obtíže, pokud nemají dostatečně zvládnuté jazykové dovednosti?

Děti mají problémy s udržení pozornosti, vnímáním a porozuměním nové látky. Jestliže má dítě chudou slovní zásobu, má velký problém s mluveným projevem, vyjadřováním a vytvářením nových pojmů.

4. Setkáváte se s těmito obtížemi u dětí často?

Často převažují obtíže v produktivních jazykových dovednostech a ve výslovnosti.

5. Jak podle Vás rozvíjí kniha jazykové dovednosti předškolního dítěte?

Prostřednictvím knihy se rozvíjí slovní zásoba a fantazie, která podporuje tvořivost, schopnost vyjadřovat své pocity a prožitky.

6. Proč by mělo předškolní dítě pravidelně poslouchat četbu z knih od dospělé osoby?

Četba knih od dospělého (především od rodičů) vytváří pevné pouto mezi dospělým a dítětem. Sám dospělý by měl projevit zájem o knihy, aby dítě mělo v dospělém příklad.

7. Učíte děti, které se účastnily projektu „Než si přečtu první knížku“ v mateřské škole. V čem vidíte jeho přínos pro děti v 1. třídě ZŠ?

Učím děti, které se tohoto projektu zúčastnily. Děti mají velký zájem o knihy, jsou soustředěnými posluchači při čtení knih a s nadšením pracují na dalších úkolech týkající se přečteného textu. Využívají třídní knihovnu a velmi se těší na každou návštěvu městské knihovny.

- **Rozhovor s knihovnicí městské knihovny**

1. Jste součástí projektu v mateřské škole „Než si přečtu první knížku“. V čem vidíte přínos projektu pro městskou knihovnu?

Především větší povědomí o knihovně, že vůbec něco takového existuje, a kde se v jejich městě nachází. A že knihovna není nic zastaralého a špatného. Děti snáze najdou cestu do knihovny.

2. Je podle Vás dobré už od předškolního věku seznamovat děti s knihovnou a dětskou literaturou?

Určitě je to dobré. Čím dřív, tím líp. Na co si děti zvyknou, budou brát v pozdějším věku jako samozřejmost. Že do běžného života patří knihy a knihovny.

3. Projekt probíhá již tři roky. Stoupl Vám za tuto dobu počet čtenářů předškolního věku?

Ano, stoupl. Je to v tak malém městečku úspěch. V poslední době mám špatné zkušenosti s návštěvností knihovny. Knihy si půjčuje starší generace, mladší generace moc nečte.

4. Začali navštěvovat městskou knihovnu i jejich rodiče?

Ano. Většinou sem s dětmi přicházejí i jejich rodiče, případně prarodiče, kteří si zde také něco půjčí. Rodiče, kteří začali chodit, zůstali.

5. Spolupracujete i se základní školou, je zde návaznost při rozvoji předčtenářské a čtenářské gramotnosti?

Rozdíl tam určitě je. Děti už ví, jak to v knihovně funguje. I při besedách jsou potom pozornější a lépe se s nimi spolupracuje.

6. Chcete s mateřskou školou v projektu pokračovat i do budoucna?

Samozřejmě, za další spolupráci budu ráda. Tento projekt mi pomáhá vychovávat budoucí čtenáře.

Interpretace výsledků

Respondentka ze základní školy zmiňuje, že děti, které prošly projektem, mají kladný vliv ke čtení a ke knihám. Sama vidí, že zájem dětí o knihy a literaturu je opravdový.

Upozorňuje také na význam jazykové výchovy v preprimárním vzdělávání a na návazné pokračování vzdělávání v základní škole. Dále upozorňuje na dobrý vzor dospělého při předčítání z knih, z důvodu vytváření pouta mezi dítětem a dospělým. Dává důraz na potřebu stimulovat děti k rozvoji slovní zásoby, komunikaci a poslechu čteného textu. Dále uvedla, jaké mají děti v základní škole problémy s udržení pozornosti, vnímáním a slyšením. Jestliže má dítě chudou slovní zásobu, má velký problém s mluveným projevem, vyjadřováním a rozšiřováním slovní zásoby. V první třídě často u dětí převažují obtíže zejména ve výslovnosti.

Respondentka z městské knihovny uvádí, že tento projekt pomáhá vychovávat další čtenáře a zvyšuje návštěvnost knihovny, což je pro ni úspěch a dále upozorňuje na fakt, že čím dříve začnou děti navštěvovat knihovnu, tím lépe. Na co si děti zvyknou, budou brát v pozdějším věku jako samozřejmost a to, že do běžného života patří knihy a knihovny. Z rozhovoru dále vyplývají i špatné zkušenosti, které má v poslední době s návštěvností knihovny. Knihy si půjčuje především starší generace, mladší generace moc nečte. A tak je ráda, že se zvýší povědomí o knihovně, že knihovna není nic zastaralého a špatného.

Dotazníky pro rodiče a interpretace jejich výsledků

Příloha 12 - dotazník pro rodiče

Na dotazníky odpovídali respondenti každý rok na konci projektu tedy tři roky, za sebou. V ostatních letech se výsledky dotazníků výrazně neliší. Poslední rok odpovědělo vždy všech 25 respondentů z řad rodičů.

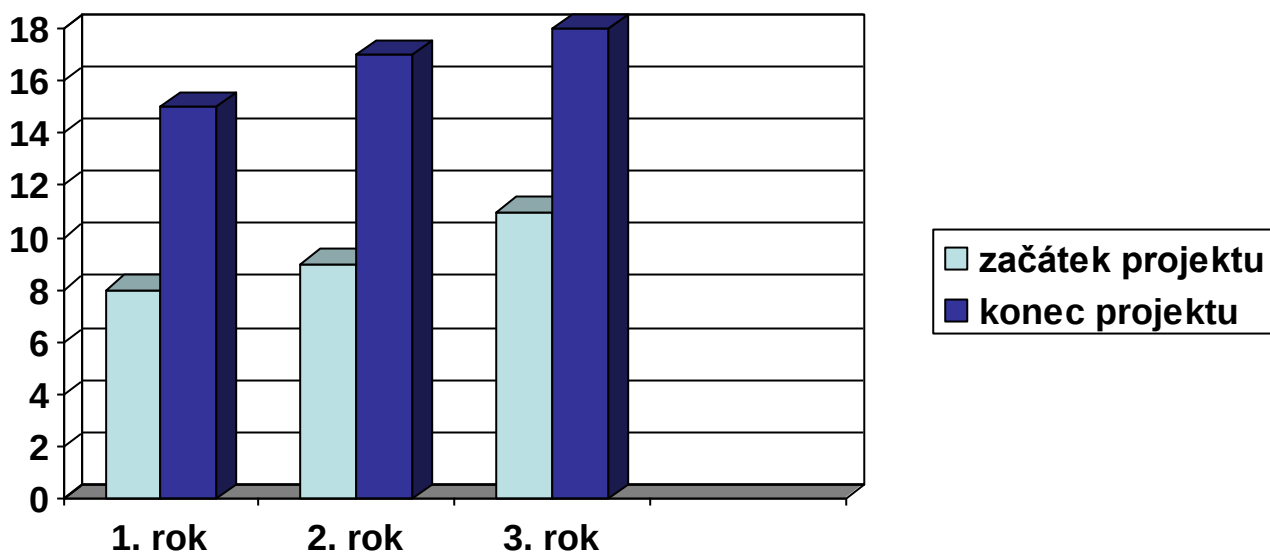
Nejčastěji odpovídali rodiče na otázku č. 2. *Myslíte si, zda je důležité seznamovat děti s dětskou literaturou již v předškolním věku?* – odpověď na tuto otázku byla pokaždé kladná (ano – 25 rodičů). Nejvíce záporné odpovědi jsou na otázku č. 8. *Mluvíte*

s vaším dítětem o knihách a dětské literatuře?, odpověď na tuto otázku (ne – 21 rodičů).

Při vyplňování dotazníků si rodiče uvědomili, jak málo dětem pravidelně předčítají z knih, že nevedou své dítě ke kladnému vztahu k dětské literatuře a málo nebo vůbec nenavštěvují městskou knihovnu. Také s dítětem nemluví o knihách a dětské literatuře. Rodiče argumentují tím, že mají málo času (13 rodičů), nemají dostatek financí na knihy (12 rodičů) a ani si neuvědomují, jak je důležitá dětská literatura pro jejich dítě a jaký vliv to má na budoucí vzdělávání v základní škole (13 rodičů). Dále z šetření vyplývá i fakt, že respondenti z řad rodičů projekt velmi kladně hodnotili a mají i nápady, jak změnit svůj přístup. Nejčastěji uváděli, že se chtějí více zapojit do společného projektu, více navštěvovat se svým dítětem městskou knihovnu a hlavně více svému dítěti pravidelně číst z dětských knih a zajímat se o dětskou literaturu. Rodiče chtějí do projektu zařadit společné odpoledne v městské knihovně a návštěvu divadelního představení pro děti v městském divadle (hraná pohádka). Prospěšnost projektu je znázorněna v grafech:

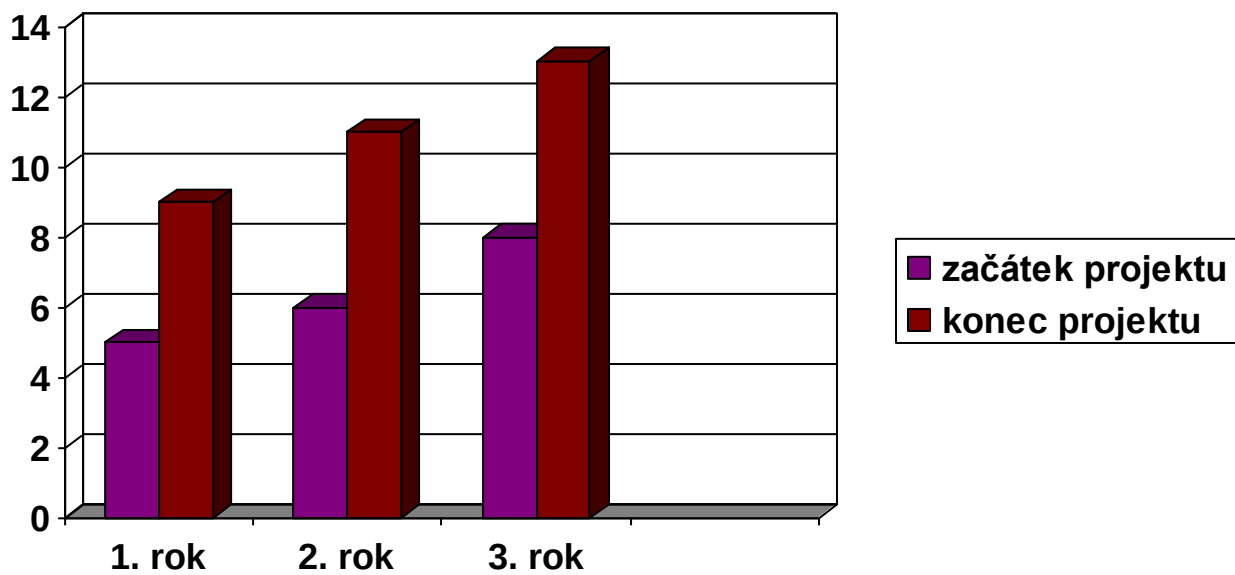
Rodiče začali pravidelně dětem číst – graf č. 1: se první rok zvýšil počet z 8 na 15, druhý rok z 9 na 17 a třetí rok z 11 na 18.

Graf č. 1 Rodiče začali pravidelně dětem číst

Rodiče začali s dětmi knihovnu pravidelně navštěvovat knihovnu – graf č. 2: se první rok zvýšil počet rodičů s dítětem z 5 na 9, druhý rok z 6 na 11 a třetí rok z 8 na 13.

Graf č. 2 Rodiče začali s dětmi pravidelně navštěvovat knihovnu

Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem bylo aplikovat projekt v praxi v homogenní skupině dětí v mateřské škole, rodiče zapojit do projektu a podpořit v dětech pozitivní vztah ke knihám. Dále zjistit prospěšnost projektu pro děti z pohledu rodičů, učitelky základní školy a knihovnice městské knihovny. Jako metody výzkumu byl použit rozhovor s učitelkou základní školy a knihovnicí městské knihovny, dále pak dotazník, na který odpovídali rodiče dětí zapojených do projektu.

Z výsledků vyplývá, že projekt má přínos pro všechny zúčastněné. Je opakovaně aplikován v praxi v mateřské škole, kde pracuji. Rodiče se do projektu zapojili, zapojují ochotně a se zájmem. Z jejich pohledu má projekt na jejich děti velmi pozitivní vliv a projekt u dětí podpořil daleko větší zájem o knihy, než se čekalo. Z dotazníkového šetření vyplývá, že více rodičů začalo číst dětem a začali více navštěvovat se svým dítětem městskou knihovnu.

Po shrnutí obou rozhovorů vyplývá, že obě respondentky se také dále chtějí do projektu zapojovat a dále spolupracovat. Obě respondentky připisují projektu velký význam a domnívají se, že je potřeba děti stimulovat a rozvíjet u nich jazykové dovednosti i předčtenářskou gramotnost již v předškolním věku. Respondentka z městské knihovny navíc uvádí, že tento projekt pomáhá vychovávat další čtenáře a návštěvnost knihovny stoupla, což je úspěch i na tak malém městě.

Vzorek výzkumného šetření je příliš malý, aby se mohl zobecnit, vzhledem k tomu, že výzkumné šetření bylo prováděno na jedné škole a v jednom městě. V každé škole je nelze provést stejně, protože podmínky nejsou vždy takové.

Diskuze

Jazyk a řeč patří mezi nejvýznamnější lidské schopnosti a dovednosti, pouze člověk komunikuje s druhými lidmi. Řečí vyslovujeme svoje myšlenky, pocity, emoce, svůj postoj a své momentální rozpoložení. Při komunikaci používáme verbální i neverbální komunikaci. Za důležité považujeme správný jazykový vzor dospělého pro dítě již od útlého věku a dále vhodnou a promyšlenou stimulaci a rozvíjení jazykových dovedností dětí v předškolním věku.

V etapě preprimárního vzdělávání představují komunikační kompetence a jazyková výchova v oblasti Dítě a psychika, podoblast Jazyk a řeč jednu z klíčových kompetencí, kterou by mělo dítě na konci předškolního období před vstupem do základní školy zvládnout. A to na takové úrovni, aby bylo schopno používat jazyk a řeč – tj. zvládnut řečové a jazykové dovednosti a bez obtíží komunikovat s dětmi i dospělými. To vše je předpokladem úspěšného přechodu předškolního dítěte do základní školy a jeho dalšího vzdělávání. Velký podíl na rozvoj jazykových dovedností má rodina a její přirozené sociální kontakty. Dále pak mateřská škola a její pedagogové, kteří přikládají rozvoji jazykových kompetencí dětí velký význam a snaží se je průběžně a promyšleně rozvíjet. Důležitými předpoklady rozvoje jazykových dovedností je tedy podnětné prostředí mateřské školy, správný mluvní vzor pedagogů a rodičů, soustavný a cílený rozvoj jazykové výchovy. Součástí jazykové výchovy v mateřské škole je rozvoj předčtenářské gramotnosti. Z výzkumného šetření, jež bylo provedeno s pedagogem základní školy, knihovnicí městské knihovny a rodiči dětí, jež se zúčastnily projektu, vyplývá, že projekt má kladný vliv na rozvoj dětí a zvyšuje návštěvnost městské knihovny.

Závěr

Diplomová práce je věnována rozvoji jazykové výchovy a předčtenářské gramotnosti dětí v předškolním věku. Jazyková výchova prolíná všemi činnostmi dětí. Toto téma je velmi aktuální, jelikož spousta dětí v dnešní době nemá zájem o knihu, četbu a ani nemá potřebu komunikovat s ostatními. V práci představuji jazykovou výchovu jako celek rozvoje předškolního dítěte v této oblasti. Dále se zaměřuji na zapracování jazykové výchovy v současném kurikulu předškolní výchovy a jazykovými kompetencemi dětí před odchodem do základní školy. V práci jsem se také zaměřila na rozvoj předčtenářské gramotnosti a kladnému postoji k dětské literatuře a knihám.

Dítě, které je dobře jazykově připravené velmi dobře zvládne přechod do první třídy základní školy. Toto dítě, které vstupuje do školy, je sociálně a pracovně zralé – umí se soustředit, zajímá ho systematictější práce, samostatně vystupuje a umí se přirozeně podřídit školním pravidlům. Ve výzkumné části prezentuji kvalitativní výzkumné šetření, jehož cílem je ukázat školní projekt na rozvoj jazykové výchovy a předčtenářské gramotnosti. Na základě rozhovorů s respondenty jsem zjistila, jak jsou důležité zvládnuté jazykové kompetence pro dítě, než nastoupí do základní školy. Zapotřebí je v projektu dále pokračovat, obohacovat ho o další činnosti, jednalo se o malý vzorek výzkumného šetření a je tedy stále co vylepšovat.

Použitá literatura a prameny

1. BEČVÁŘOVÁ, Z. *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha : Portál 2003. ISBN 80-7178-537-7.
2. BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Praha : CPress, 2007. ISBN 80-251-1829-0.
3. BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost. Co by mělo dítě umět před vstupem do školy*. Praha : CPress, 2010. ISBN: 978-80-251-2569-4.
4. BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. TeMi CZ, 2008. ISBN 978-80-8756-02-5.
5. BRIERLEY, J. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha : Portál. 1990, ISBN 978-80-7178-484-5.
6. BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova*. Praha: Portál 1996. ISBN 80-7178-068-5.
7. CARDOVÁ, J.; ŠVANDOVÁ, H. *Jazyková výchova*. Praha : Naše vojsko 1988.
8. DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-693-3.
9. GEBHARTOVÁ, V. *Jak a co číst dětem v MŠ*. Praha : Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.
10. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha : Portál 2004, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5.
11. HŮRKOVÁ – NOVOTNÁ, J.; ŠRÁMKOVÁ, V. *Mluvený projev a přednes*. Praha : SPN 1984. ISBN 14-416-85.
12. JUCOVIČOVÁ, D.; ŽÁČKOVÁ, H. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. Nakladatelství D-H. ISBN 978-80-903869-3-8.
13. JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Metody reedukace specifických poruch učení*. Nakladatelství D-H. ISBN 978-80-903869-7-6.
14. KASLOVÁ, M. *Předmatické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha : Raabe, 2012. ISBN 978-80-86307-96-1.
15. KERN, N.; MEHL P. *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 1999. ISBN 978-80-262-015-2.
16. KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*. Brno : Paido, 1997. ISBN 80- 85931- 88- 5.

17. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha : Grada, 2006. ISBN 80- 247- 1110- 9.
18. KLENKOVÁ, J.; KOLBÁBKOVÁ, H. *Diagnostika předškoláka – Správný vývoj řeči dítěte*. Brno : MC nakladatelství, 2002. ISBN 80-239-0082-X.
19. KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha : Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.
20. KOŽICHOVÁ, M. Bakalářská práce *Rozvoj grafomotoriky u předškolních dětí*. České Budějovice, 2010. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta, katedra pedagogiky. Vedoucí práce Marta Franclová.
21. KRČMÁŘOVÁ, M.; RICHTEROVÁ, L. *Metodika jazykové výchovy v předškolním věku*. Praha : SPN, 1989. ISBN 80- 04- 24281- 2.
22. KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-736735-9-8.
23. KŘIVKOVÁ, M. *Logopedický deník a jeho využití k intervenci*. Jihlava, publikace byla vytvořena v rámci projektu „Kompetence v praxi“, č. reg. CZ.01.07/1.2.37/01.007
24. KUCHARSKÁ, A., ŠVANCAROVÁ, D. *Bezstarostné roky? Kroky a krůčky předškolním věkem*. Praha : Scientia, 2004. ISBN 80- 7183- 291- X.
25. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-056-9.
26. KUTÁLKOVÁ, D. *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha : Galén, 2009. ISBN 978-80- 7262-
27. LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha : Portál, 1990. ISBN 978-80-7367-977-4.
28. LECHTA, Viktor a kol.: *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.
29. LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-244-7.
30. *Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy*. Praha : VÚP, 2005. ISBN 80-87000-01-3.
31. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha : Portál, 1994. ISBN 80-7178-006-5.
32. MERTIN, V.; GILLERNOVÁ, I. (Eds.). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80- 7178- 799- X.

33. MICHALOVÁ, Z. *Specifické poruchy učení a chování*. Praha : Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-115-X.
34. Nádvorníková a kol. *Metodické listy pro předškolní vzdělávání*. Praha : RAABE, 1999. ISBN 9788087553541.
35. NÁDVORNÍKOVÁ, H. *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha : RAABE, 2011. ISBN 978-80-86307-87-9.
36. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: MŠMT, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
37. OPRAVILOVÁ, E. *Dítě si hraje a poznává svět*. Praha : SPN, 1988. č. 45-00-42/1.
38. OPRAVILOVÁ, E. *Rok v mateřské škole*. Praha : Portál 2003, 2011. ISBN 978-80-7367-703-9.
39. PIŠLOVÁ, S. *Jazykové hry*. Praha : Fortuna 2008. ISBN 978-80-7373-025-3.
40. PIŠLOVÁ, S. *Pojďme se učit*. Praha : Karolinum, 2011. ISBN 978-80-7290-512-6.
41. PIŠLOVÁ, S. a kol. (Čížková, Linc, Mertin). *Pojďme si hrát*. Praha : Fortuna, 2011. ISBN 80-7168-938-6.
42. POKORNÁ, V. *Jak poznáme sklony dítěte k dyslexii, dysgrafii, dyskalkulii*. Blug 1994. ISBN 80-85635-36-4.
43. PRŮCHA, J. *Dětská řeč a komunikace*. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3181-0.
44. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha : VÚP, 2004. ISBN 80-87000-00-5.
45. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7.
46. SVOBODOVÁ, E. a kol. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.
47. TOMICKÁ, V. *Orientační logopedické vyšetření*. Technická univerzita Liberec, fakulta pedagogická, Katedra sociálních studií speciální pedagogiky, Liberec 2004.
48. TYMICHOVÁ, H. *Nauč mě číst a psát*. Praha : SPN, 1987. 14-363-87.
49. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

50. VEBEROVÁ, E. *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. Praha: SPN 1981.
51. ZELINKOVÁ, O. *Dyslexie v předškolním věku?* Praha : Portál 2008. ISBN 978-80-7367-321-5.
52. ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0.
53. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha : Portál 2009. ISBN 978-80-7367-514-1.

Elektronické a jiné zdroje:

54. *Konkretizované očekávané výstupy RVP PV*[online]. MŠMT, 2011 [cit. 15.9.2013]. Dostupné na WWW:
<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/konkretizovane-ocekavane-vystupy-rvp-pv>>

Seminář Yvety Heyrovské, Náprava grafomotorických obtíží u dětí předškolního věku za využití artetherapeutických a relaxačních prvků, 2001

Seznam příloh

Příloha 1 - ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Motlová (2006, s. 164-165)

Příloha 2 – píseň Zpívejme si, zpívejme

Příloha 3 - pastelky trojhranné

Příloha 4 – skládání koníka

Příloha 5 - ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Čapek (1977, 209-213)

Příloha 6 – píseň Jede, jede poštovský panáček

Příloha 7 – ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Macourek (2011, s. 70-76)

Příloha 8 – ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Čapek (2006, s. 10-17)

Příloha 9 – obrázky dalších pohádek z knihy

Příloha 10 – píseň Kočka leze dírou

Příloha 11 – text básně Paleček a jeho kamarádi

Příloha 12 – dotazník pro rodiče

Příloha 1 - ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Motlová (2006, s. 164-165)

MILADA MOTLOVÁ

ZLATOVLÁSKA

Byl jeden král a byl tak rozumný, že i všem živočichům rozuměl, co si povídali. A poslouchajte, jak se tomu naučil. Přišla k němu jednou nějaká stará babička, přinesla mu v košíku hada a povídá, aby si ho dal ustrojít: když ho sní, že bude všemu rozumět, co které zvíře v povětrí, na zemi i ve vodě mluví.

Tomu králi se to líbilo, že bude umět, co nikdo neumí, dobře babičce zaplatil a hned poručil sloužícímu, aby mu tu rybu k obědu připravil. „Ale, prý, ať ji ani na jazyk nevezmeš, sic mi to svou hlavou zaplatíš!“ Jiříkovi, tomu sloužícímu, bylo divné, proč mu to král tak tuze zapověděl. „Jakživ jsem takovou rybu neviděl,“ povídá sám sobě, „vypadá zrovna tak jako had! A jaký by to byl kuchař, aby ani neokusil, co strojí?“ Když to bylo upečeno, vzal kousťáček na jazyk a ochutnával.

Vtom slyší kolem úst něco bzučet: „Nám taky něco! Nám taky něco!“ Jiřík se ohlíží, co to, a nevidí než několik much, co kuchyní lítaly. Tu zas venku na ulici někdo siplavě volá: „Kampák? Kampák?“

A tenčí hlasy odpovídají: „Do mlynářova ječmene, do mlynářova ječmene.“ Jiřík koukne oknem a vidí housera s hejnem hus. „Aha!“ povídá, „taková je ta ryba?“ Už věděl, co je. Čerstvě vstrčil ještě jeden drobet do úst a pak hada donesl králi, jako by nic nebylo. Po obědě poručil král Jiříkovi, aby mu osedlal koně, že se chce projet, a on aby ho doprovázel. Král jel napřed a Jiřík za ním. Když jeli po zelené louce poskočil Jiříkův kůň a zařehotal: „Hohohoho, bratře, mně je tak lehký, že bych chtěl přes hory skákat!“ „Což je o to“, povídá druhý, „já bych taky rád skákal, ale na mne sedí starý: skočím-li, svalí se na zem jako měch a srazí vaz.“ „Ať si srazí, co z toho?“ řekl Jiříkův kůň. „Místo starého budeš nosit mladého.“ Jiřík srdečně se té rozmluvě zasmál, ale jen tak potichu, aby král nevěděl. Ale král taky dobře rozuměl, co si koníci povídali, ohlédl se, a vida, že se Jiřík směje, ptá se: „Čemu se směješ?“

„Ničemu, královská Jasnosti: jen mi tak něco připadlo,“ vymlouval se Jiřík. Starý král však už ho měl v podezření a koňům už taky nedůvěřoval; obrátil a zas domů. Když přijeli do zámku, poručil král Jiříkovi, aby mu nalil do sklenice vína. „Ale tvá hlava za to,“ povídá, „jestliže nedoleješ, anebo přeलेješ!“ Jiřík vzal konvici s vínem a leje. Vtom přiletěli oknem dva ptáčekové; jeden druhého honil, a ten, co utíkal, měl tři zlaté vlasy v zobáčku. „Dej mi je,“ povídá ten jeden, „však jsou moje!“ „Nedám, moje jsou! Já si je zdvihl.“ „Ale já je viděl, jak upadly, když se zlatovlasá panna česala.“

Dej mi aspoň dva.“ „Ani jeden.“ Tu ten druhý ptáček za ním ty zlaté vlasy pochytil. Když se tak o ně letmo tahali, zůstal každému v zobáčku jeden, a třetí zlatý vlas upadl na zem, jen to zazvonilo. Vtom se Jiřík po něm ohlédl a přelil. „Propadls mi životem!“ vykřikl král. „Ale chci s tebou milostivě naložit, když té zlatovlasé panny dobudeš a přivedeš mi ji za manželku.“

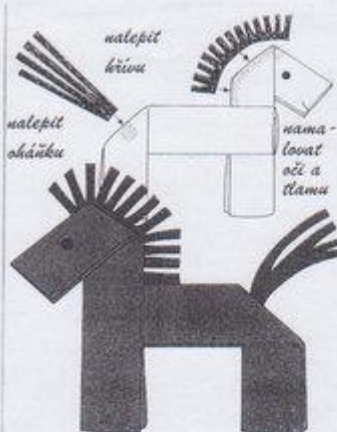
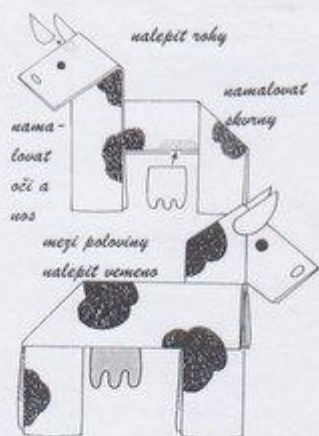
Příloha 2 – píseň Zpívejme si, zpívejme

ZPÍVEJME SI, ZPÍVEJME

Zpí-vej-me si, zpí-vej-me a měj-me se rá-di,
s pís-níč-kou je ve-se-le-jí, věř-te, ka-ma-rá-di.
Kdo si zpí-vá, krá-su vi-dí, ni-ko-mu nic ne-zá-vi-dí,
proto vši-ch-ní pís-níč-kou zaplav-me zem ce-líč-kou.

Zpívejme si, zpívejme
a mějme se rádi,
s písničkou je veseleji,
věřte kamarádi.
Kdo si zpívá, krásu vidí,
nikomu nic nezávidí,
proto všichni písničkou
zaplavme zem celíčkou.

Příloha 3 – skládání koníka

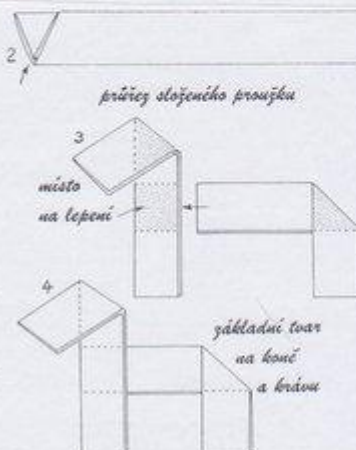
23

Kůň a kráva

Koně a krávu složíš úplně stejně. Na každé zvířátko potřebuješ dva barevné papíry 15 x 15 cm. Složíš-li každý papír tak, jak je to znázorněno na obr. 1 a 2, dostaneš dva proužky papíru v šířce 4 cm. Když jsi udělal hlavu a nohy, přelepiš proužky přes sebe - obr. 3 a 4. Kůň potřebuje ještě hřívu a ohánku a kráva vemeno a rohy.

22

Příloha 4 – Pastelky trojhranné: srovnání dvou velikostí pro předškoláky

Příloha 5 - ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Čapek (1977, 209-213)

KAREL ČAPEK

POHÁDKA POŠTÁČKÁ

A když tak nějakou chvíli letěli rychlostí sto osmdesáti sedmi kilometrů, ukázala se taková pěkná bílá vesnice - namoutě, vždyť to byl Libnáto - a pan šofér Frantík povídá: „Panešef, tak bysme byli na místě.“

„Tak zastavte,“ řekl černý pán, a auto se sneslo na zem na kraji té vesnice. „Ale že ta bugatka dobře jede, co?“ liboval si pán. „A teď byste, pane Kolbaba, mohl té slečně Mařence doručit to psaníčko.“

„Snad,“ míní pan Kolbaba, „by jí pan Frantík řekl raději ústně, co v tom psaníčku je psáno. Ono tam je totiž osm pravopisných chyb.“

„Co vás nemá,“ bránil se pan Frantík, „já se jí stydím přijít na oči, protože takovou dobu ode mne nedostala žádné psaníčko. A pak,“ dodával zarmouceně, „třeba už na mne zapomněla a nemá mne už ani trochu ráda. Helejte, pane Kolbaba, ona bydlí v tamtom domečku, co má okýnka tak čistá jako studánka.“

„Tak já jdu,“ řekl pan Kolbaba, zatroubil pěkně na hubu „Jede, jede poštovský panáček, jede, jede poštovský pán“ a vykročil pravou nohou k tomu domečku. A tam za tím čistým okénkem seděla bledá dívka a šila si šatičky.

„Pozdrav bůh, slečno Mařenko,“ zavolal pan Kolbaba. „To si šijete svatební šatičky?“

„Ba ne,“ pravila smutně slečna Mařenka, „to já si šiju rubáš do rakvičky.“

„Ale ale,“ řekl soucitně pan Kolbaba, „jejej, jejdanečky, jeminkote, jemináčku, jezuskote, snad to nebude tak zlé? Copak vy, slečno, marodíte?“

„Nemarodím,“ zavzdychla slečna Mařenka, „ale srdíčko mně puká žalem.“ A přitom si položila ruku na srdce. „Propánakrále,“ zvolal pan Kolbaba, „slečno Mařenko, počkejte ještě s tím puknutím! Že jsem tak smělý, proč vlastně vás srdce bolí?“

„Protože už rok a den,“ řekla tiše slečna Marie, „už den a rok čekám na jedno psaníčko, které nepřichází.“

„Nic si z toho nedělejte,“ těšil ji pan Kolbaba. „To já zase rok a den nosím tadyhle v tašce jedno psaníčko a nemám, komu bych je odevzdal. Víte co, slečno Mařenko, já to psaníčko dám vám.“ A přitom jí podával ten dopis.

Slečna Marie zbledla ještě víc. „Pane listonoši,“ pravila tichým hlasem, „to psaní snad není pro mne, vždyť na něm není adresa!“

„Jen se podívejte dovnitř,“ kázal pan Kolbaba, „a když to nebude pro vás, tak mně to vraťte a je to.“

Slečna Marie otevřela třesoucími se prsty ten dopis, a jak jej začala číst, zrudověly jí tváře.

„Tak co,“ ptal se pan Kolbaba, „vrátíte mně ten dopis nebo ne?“

„Nevrátím,“ vydechla slečna Marie a oči se jí zalily slzami radosti. „Pane pošťáku, vždyť to je to psaníčko, na které jsem čekala rok a den! Pane listonoši, já ani nevím, co bych vám za to dala!“

„Tak já vám to řeknu,“ pravil pan Kolbaba. „Dáte mně dvě koruny pokuty za to, že to psaní nebylo náležitě frankováno, rozumíte? Propánajána, vždyť jen proto s tím psaníčkem běhám rok a den, aby pošta dostala ty dvě korunky porta! Tak děkuju pěkně,“ řekl, když dostal ty dvě koruny, „a na vaši odpověď, slečno, tadyhle někdo čeká.“ A přitom zakýval na pana šoféra Frantíka, který už stál za rohem.

A zatímco pan Frantík dostával tu odpověď, sedl si pan Kolbaba s tím černým pánem a povídal mu: „Rok a den, vašnosti, jsem s tím psaníčkem běhal, ale stálo to za to: už proto, co všechno jsem viděl. To vám je taková pěkná a krásná země, ať je to u Plzně nebo u Hořic nebo u Tábora. - A hele, pan Frantík se už vrací. Ona se halt ústně taková záležitost dá vyřídit rychleji nežli dopisem bez adresy.“

Pan Frantík neříkal nic, jenom mu svítily oči. „Tak jede se, panešef?“ ptal se.

„Jede se,“ řekl ten pán. „Nejdřív dovezeme pana Kolbabu na poštu.“

Pan šofér skočil do vozu, zmáčkl startér a přišlápl spojku a plyn a vůz se rozjel tak hladce a lehce jako ve snu. Hned vám ručička na tachometru ukazovala sto dvacet kilometrů.

„Ale že ten vůz krásně jede,“ liboval si černý pán. „To si to tak hasí proto, že jej řídí šťastný šofér.“

A všichni šťastně dojeli - a my také.

Příloha 6 – píseň Jede, jede poštovský panáček

Jede, jede poštovský panáček

Rychle

Česká

1. Je - de, je - de poš - tov - ský pa - ná - ček, je - de,
je - de poš - tov - ský pán. Má vra - ry ko - níc - ky
ja - ko dvě ry - bíč - ky, je - de, je - de do Ro - ky - can.

2. Jede, jede poštovský panáček,
jede, jede poštovský pán.
Vpředu má trubičku,
vzadu má trubičku,
jede, jede do Rokycan.

Příloha 7 – ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Macourek (2011, s. 70-76)

Miloš MACOUREK

POHÁDKA O MRAZÍKU

Ale zničeho nic potká holčičku, která se mrazu ani rýmy nebojí, má červené tváře, vesele se směje a říká: Ty máš legračně červené uši a modrý nos a mračíš se, jako bys spolkl deset ježků, co se ti stalo? Ale, řekne František, zlobím se na lidi, protože jsou hloupí až běda. Bojí se rýmy a nechtějí mi půjčit barvičky, abych mohl malovat na okna květiny místo bílých kopřiv. A jaké květiny bys chtěl malovat? Žádné jsi přece neviděl, jsi mráz. Viděl jsem jednu malou konvalinku, nežli shořela, řekne František, mohl bych malovat konvalinku, je to pořád lepší než kopřivy. Víš co, řekne holčička, pojď se mnou do botanické zahrady, je tam můj tatínek, uvidíš tam květin, kolik budeš chtít. A pak půjdeme k nám a já ti půjčím barvičky. A vezme Františka za ruku a jdou spolu do botanické zahrady.

Kdepak, to nejde, povídá tatínek, který je v botanické zahradě vrátným, mráz má tady vstup zakázán, pomrzly by nám květiny. Proč by pomrzly, říká holčička, to není velký mráz, to je malý mrazík, a když nebude na květiny dýchat, nic se nestane. Tatínek tedy řekne, dobrá, běžte si a holčička s Františkem jdou do velikánského skleníku, kde je plno květin, červených a žlutých a modrých, pivoňky a tulipány a růže, karafiáty a macešky, a František se dívá a dívá, ani nedýchá a holčička mu říká: Tohle ještě žádný mráz nikdy neviděl, ale budeme už muset jít, dlouho bys to bez dýchání vydržel, já můžu být bez dýchání pod vodou jenom do deseti. A tak tedy jdou oba ven, ale František se ještě otáčí, aby si zapamatoval, jak květiny vypadají. A když přijdou domů, kde bydlí holčička, je tam plno barviček a František si je půjčí a maluje s nimi zpaměti tulipány a karafiáty a holčička tleská rukama a říká, ty jsou ale krásné, ty se ti povedly, zkus, jak ti to půjde na skle.

A František se tedy pustí do oken a maluje jedno po druhém, holčička už dávno spí a on maluje pořád, pomaluje okna v celém činžáku, a když se ráno lidé probudí, mají za okny květiny a říkají si, je to vůbec možné, máme květiny za okny jako kdyby bylo jaro a usmívají se a lidé, kteří jdou náhodou kolem se usmívají také a všichni se zastavují a ptají se, nevíte, jak se jmenuje ten mráz, který nám udělal takovou radost? A holčička, která to slyší, řekne, ten mráz se jmenuje František a bude nám malovat okna pořád, schovala jsem si ho, aby se mu nic nestalo. Kampak jsi ho schovala, ptají se lidé a holčička říká, pojďte se mnou a uvidíte. A vede je do kuchyně, otevře ledničku a lidé vidí, jak tam František sedí a jí jogurt s jahodami. Tak to je správné, volají lidé, to je chytrá holčička, nebála se rýmy vzala si mrazíka k sobě a teď ho krmí, aby dlouho vydržel. Takhle budeme mít veselá okna plná květin i příští zimu. A opravdu, v tom domě mají od té doby každou zimu na okně červené, žluté a modré květiny a nikdo se v zimě nemračí a nehubuje na mráz.

Příloha 8 – ukázka z pohádky, která je dětem přečtena Čapek (2006, s. 10-17)

JOSEF ČAPEK

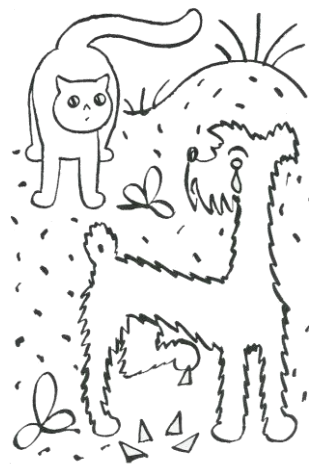
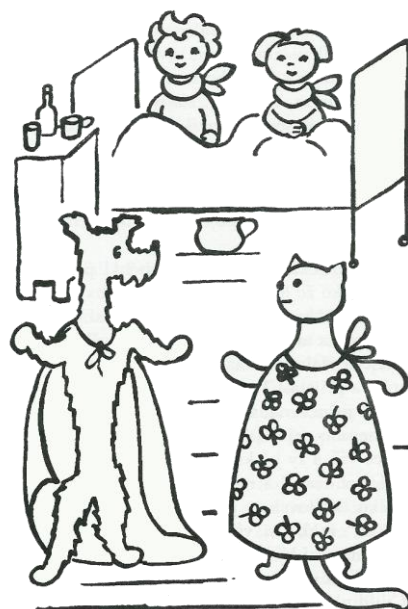
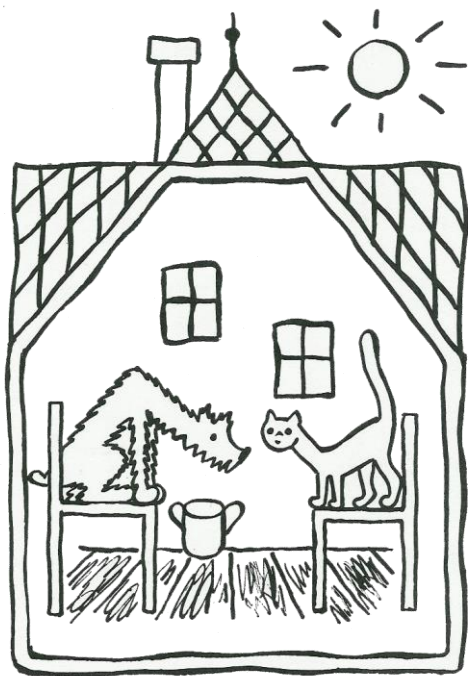
POHÁDKA O PEJSKOVI A KOČIČCE, JAK MYLI PODLAHU

A tak jednoho dne viděli, že mají ve svém domečku tuze špinavou podlahu. „Poslouchej, pejsku,“ povídá kočička, „máme tu nějak špinavou podlahu.“ – „Taky se mně zdá, že už je nějak moc špinavá,“ povídá pejsek, „jenom se koukni, jak mám od té špinavé podlahy umazané tlapky.“ – „Tuze špinavé je máš,“ povídala kočička, „fuj, to je hanba! Musíme tu podlahu umýt. To přece lidé nemají takovou špinavou podlahu. Ti ji někdy myjí.“ „Dobrá,“ řekl na to pejsek, „ale jak to uděláme?“ – „To je přece lehké,“ řekla kočička. „Ty jdi pro vodu a já obstarám to ostatní.“ Pejsek šel s hrncem pro vodu a kočička vytáhla ze svého kufříku kus mýdla a položila to mýdlo na stůl. Pak si šla pro něco do komory; měla tam asi schovaný kousek uzené myši. Zatím přišel pejsek s vodou a vidí něco ležet na stole. Rozbalí to a bylo to nějaké růžové. „Aha, to bude něco dobrého,“ povídá si pejsek, a jak měl na to chuť, tak si celý ten kus strčil do huby a začal kousat. Ale chutnalo to nějak nedobře.

Zatím přišla kočička a slyší, že pejsek nějak divně prská. Podívá se na něj a vidí, že pejsek má plnou hubu pěny a z očí mu tekly slzy. „I propána!“ křičela kočička, „co se to, pejsku, s tebou děje? Vždyť ty jsi nějaký nemocný?! Vždyť ti kape z huby pěna! Co to s tebou je?“ – „Ale,“ povídá pejsek, „našel jsem tu něco na stole a myslil jsem, že je to nějaký sýr nebo nějaké cukroví, tak jsem to sněd. Ale ono to strašně štípe a dělá se mně z toho v hubě pěna.“ „Ty jsi ale hloupý,“ zlobila se kočička, „vždyť to bylo mýdlo! A mýdlo je přece k mytí, a ne k jídlu.“ – „Aha,“ řekl pejsek, „proto to tak štípalo. Au, au, to to štípe, to to štípe!“ – „Napij se hodně vody,“ poradila mu kočička, „potom to přestane štípat.“ Pejsek se napil, až všechnu vodu vypil. I štípat to přestalo, ale pěny bylo moc. Tak si šel utřít čumák o travu a pak musel jít znova pro vodu, protože všechnu vypil a už žádnou neměli.

Kočíčka měla jednu korunu a šla koupit nové mýdlo. „Tohle už nesním,“ řekl pejsek, když kočička přinesla to nové mýdlo, „ale jakpak to uděláme, když tu nemáme žádný kartáč!“ – „Na to jsem už myslila,“ povídá kočička, „však ty máš na sobě takové hrubé a ježaté chlupy, jako jsou na kartáči, a tak můžeme tu podlahu vydrhnout tebou.“ „Dobrá,“ řekl pejsek a kočička vzala mýdlo a hrnec s vodou, klekla na zem, vzala pejska jako kartáč a vydrhla pejskem celou podlahu. Podlaha byla celá mokrá a moc čistá také nebyla. „Měli bychom ji ještě něčím suchým vytřít,“ povídá kočička. „Tak víš co,“ řekl pejsek, „já už jsem docela mokrá, ale ty jsi suchá a máš takové pěkné měkké chloupky na sobě, to je jako ten nejlepší ručník! Teď zas vezmu já tebe a vysuším tebou podlahu.“ Vzal kočičku a vytřel celou podlahu kočičkou. Podlaha byla teď umytá a suchá, ale zato pejsek a kočička byli mokří a strašně špinaví od toho, jak jeden druhým tu podlahu myli, jako kdyby pejsek byl kartáč a kočička utěrka. „No, to vypadáme,“ řekli si oba, když se na sebe podívali; „podlahu teď máme čistou, ale zato my jsme teď špinaví! Takhle přece nemůžeme být, to by se nám každý smál! Musíme se vyprat!“ „Vypereme se, jako se pere prádlo,“ řekl pejsek. „Ty, kočičko, vypereš mne, a až budu vypraný, tak zas já vyperu tebe.“

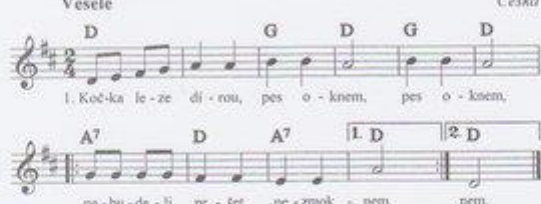
Příloha 9 – obrázky dalších pohádek z knihy

Příloha 10 – píseň Kočka leze dírou

Kočka leze dírou

Vesele Česká

1. Kočka le-ze dí-rou, pes o-knem, pes o-knem,
ne-bu-de-li pr-set, ne-zmok-nem, nem.

2. A když bude přšet, zmokneme, zmokneme,
[na sluníčka zase uschneme. :]

9

Příloha 11 – text básně Paleček a jeho kamarádi

PALEČEK A JEHO KAMARÁDI

FRANTIŠEK HRUBÍN

"Mámo, usmaž kobližky!"

"Až mi dojdeš na šišky,
nemám už čím topit synku,
dělej něco pro maminku!"

V lese bum, bum, bum,
šiška jako dům,
za ní druhá, po ní třetí
z vysokého smrku letí.

Paleček je dávno v lese,
sám však šišku neunese.

Jde okolo školáček
jménem Ukazováček.

Okoukne ji, pak se sehne,
ale šíškou ani nehne.

Zavoláme Prostředníčka:

"Prostředníčku, pomoz nám!"

Chlapečkovi zrudla líčka:

"Nadarmo se namáhám!"

Zavoláme Prsteníčka:

"Prstenčku, tak co ty?"

Chlapečkovi zrudla líčka:

"Šiška dělá drahoty."

Zavoláme na Malíčka:

"Pojď Malíčku, pomoz nám!"

Malíček je chytrá hlava,
kamarádům rady dává:

"Ty jdi sem a ty jdi tam,
čekejte, až zavolám!"

Tak teď! Hej rup! Už ji nesem."

Vracejí se domů lesem,
máma jim dá za šišku
cukrovanou kobližku.

Příloha 12 – dotazník pro rodiče

Dotazník pro rodiče

Dobrý den, jsem studentka magisterského studia Pedagogika předškolního věku Karlovy univerzity v Praze a učitelka vašeho dítěte. V rámci ročního projektu „Než si přečtu první knížku“, do kterého jste zapojeni s vaším dítětem, mi dovolu položít Vám pár průzkumných otázek.

Děkuji za odpověď.

1. Jak často čtete svým dětem doma z knihy?

- a) každý den
- b) několikrát týdně
- c) nečtu svému dítěti

2. Myslíte si, zda je důležité seznamovat děti s dětskou literaturou již v předškolním věku?

- a) ano
- b) ne

3. Po zapojení do projektu, změnil se Váš přístup k seznamování vašeho dítěte s dětskou literaturou?

- a) ano
- b) ne

4. Začala jste vašemu dítěti častěji číst doma z dětských knih?

- a) ano
- b) ne

5. Začalo mít vaše dítě větší zájem o knihy?

a) ano

b) ne

6. Začali jste navštěvovat s vaším dítětem městskou knihovnu a půjčovat si knihy v dětském oddělení?

a) ano

b) ne

7. Myslíte si, že má tento projekt přínos pro vzdělávání vašeho dítěte v základní škole?

a) ano

b) ne

8. Mluvíte s vaším dítětem o knihách a dětské literatuře?

a) ano

b) ne

9. Zajímá se vaše dítě o knihy více než dříve?

a) ano

b) ne

10. Z jakého důvodu jste nevěnovali dětské literatuře a knihám tolik pozornost?

a) nedostatek času

b) málo financí na knihy

c) neuvědomění si důležitosti dětské knihy a dětské literatury

11. Chcete něco změnit nebo máte nějaký nápad na změnu v tomto projektu?

a) chtěla bych se více zapojit

b) více akcí pro rodiče s dětmi

c) napište nějaký nápad nebo změnu (např. společné odpoledne v městské knihovně, návštěva divadelního představení...)